

EVROPSKA
KOMISIJA

Brisel, 9. novembar 2016.

**SAOPŠTENJE KOMISIJE EVROPSKOM PARLAMENTU, VIJEĆU,
EVROPSKOM EKONOMSKOM I SOCIJALNOM ODBORU I ODBORU
REGIJA**

Saopštenje o politici proširenja Evropske unije za 2016. godinu

I. UVOD

U novembru 2015. Evropska komisija je izložila srednjoročnu strategiju za politiku proširenja Evropske unije kojom se pokriva period mandata ove Komisije. Vijeće je u decembru 2015. godine odobrilo ovu strategiju. U ovom saopštenju se razmatra napredak u provedbi te strategije, donose se zaključci i daju preporuke koje se odnose na pojedinačne zemlje u procesu proširenja i na određena tematska pitanja.

Evropska unija se i dalje suočava sa ozbiljnim izazovima po više osnova. Višestruke krize imaju potencijal destabilizacije, ne samo u Evropi nego i globalno. Privlačnost EU u zemljama u procesu proširenja je djelomično ugrožena ekonomskom depresijom i skepticizmom prema evropskom projektu.

Istovremeno, čvrsti izgledi članstva u EU, koje kontinuirano reafirmišu sve države članice, nastavljaju da pokreću promjene i učvršćuju stabilnost i bezbjednost u zemljama jugoistočne Evrope. Prema tome, pouzdan proces proširenja koji je zasnovan na strogom i pravičnom uslovljavanju, ostaje nezamjenjiv alat za osnaživanje ovih zemalja i za podršku njihovoj modernizaciji kroz političke i ekonomske reforme u skladu sa kriterijima za pristupanje.

Politika proširenja nastavlja davati rezultate a reforme napreduju u većini zemalja, iako različitim tempom. To je dugoročan proces s obzirom na složenu prirodu potrebnih reformi tokom kojih su i dalje prisutni strukturni nedostaci, naročito u ključnim oblastima vladavine prava i u ekonomiji.

Posebno je u Turskoj samitom između EU i Turske od 29. novembra 2015. godine, i naknadnim saopštenjem EU i Turske od 18. marta 2016. godine, stvorena mogućnost da se značajno smanje tokovi nezakonitih migracija i da se, šire posmatrano, revitalizuje odnos između EU i Turske. Dana 15. jula su demokratske institucije i društvo u cjelini uzdrmani pokušajem nasilnog državnog udara u Turskoj, što je EU odmah najoštrije osudila.

Istrajna posvećenost načelu „rješavanje osnovnih pitanja na prvom mjestu” je i dalje od suštinskog značaja za zemlje u procesu proširenja. Komisija će nastaviti usmjeravati napore ka vladavini prava, uključujući i bezbjednost, osnovna prava, demokratske institucije i reformu javne uprave, kao i ekonomski razvoj i konkurentnost. Ovo su i dalje osnove za ispunjenje uslova za članstvo iz Madrida i Kopenhagena. U širem smislu, jača uloga civilnog društva i zainteresovanih strana je i dalje od presudnog značaja.

U isto vrijeme, važno je da se prepozna da pregovori o pristupanju nisu – i nikad nisu bili – sami sebi cilj. Oni su dio šireg procesa modernizacije i reformi. Vlade zemalja u procesu proširenja trebaju aktivnije pristupiti neophodnim reformama i da to zaista postane njihov politički cilj – ne zato što to traži EU, već zato što je to u najboljem interesu njihovih građana. Javna podrška budućim proširenjima će zavisiti od stepena pripremljenosti zemalja kandidata. Prema tome, reforme kroz proces pristupanja Evropskoj uniji istovremeno pomažu jačanju povjerenja građana u državama članicama EU, ali isto tako i u državama kandidatima.

I. PROVEDBA STRATEGIJE PROŠIRENJA 2015

a) Vladavina prava

Sve u svemu, bilo je pokušaja da se modernizuje pravni okvir i infrastruktura, kao i da se obezbijedi bolja obuka za sudije i tužioce. U julu je skupština u Albaniji jednoglasno usvojila izmjene ustava, što predstavlja osnovu za duboke i sveobuhvatne reforme sudstva. Srbija je usvojila sveobuhvatni akcioni plan o vladavini prava, kojim se određuje radni program reformi iz poglavlja 23 i 24.

Međutim, napredak u uspostavljanju funkcionalnih i nezavisnih **pravosudnih sistema** je i dalje spor, a u većini zemalja se ovaj sistem i dalje suočava sa problemima efikasnosti i nedostatka nezavisnosti i odgovornosti. U Turskoj je nezavisnost sudstva oslabljena temeljnim promjenama strukture i sastava visokih sudova, kao i kontinuiranim pritiscima na sudije i tužioce. Otpuštanje jedne petine sudija i tužilaca koje je uslijedilo nakon pokušaja državnog udara od 15. jula predstavlja dodatni veliki izazov za sveopšte funkcionisanje pravosuđa. U Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji, ozbiljni nedostaci koji su isplivali kao posljedica prisluškivanja još uvijek se ne rješavaju na adekvatan način.

Posljednjih godina, sve zemlje su ojačale svoje okvire za borbu protiv **korupcije i organizovanog kriminala**. Osnovane su nove institucije – poput crnogorske Agencije za sprječavanje korupcije – a učinjeni su i ozbiljni napor da se stimulira specijalizacija, kako u policiji tako i u pravosuđu. Uprkos ovim naporima, nekoliko zemalja u regionu i dalje pokazuje jasne simptome i različit stepen zarobljene države. Preduzeća, institucije ili moćni pojedinci nelegalnim djelovanjem utiču na politike, oblikuju politike, kao i zakonodavno okruženje i ekonomiju, a prema svojim sopstvenim interesima. Izjavljena politička predanost borbi protiv korupcije nije dala dovoljno konkretnih rezultata. Stoga je neophodno da se ovi naponi usmjere, više nego ikad, na uspostavljanje uvjerljivog i održivog učinka u ovim oblastima, koji se zasniva na efikasnim, djelotvornim i nepristrasnim istragama, tužbama, i odlukama sudova u predmetima na svim nivoima. Veća transparentnost je neophodna u javnim nabavkama. Rezultati borbe protiv organizovanog kriminala moraju da idu dalje od pojedinačnih slučajeva. Potrebno je da državni organi počnu na ozbiljan način da razotkrivaju kriminalne mreže i da oduzimaju imovinu, kao i da koriste ambicioznija i snažnija sredstva poput proširenog oduzimanja imovine i sistematskog angažovanja finansijskih istraga. Potrebno je povećati napore za rješavanje problema trgovine oružjem. Napredak koji je posljednjih godina postignut u rješavanju trgovine ljudima varira. Potrebno je više napora za usklađivanje sa odgovarajućim *acquis-em* EU i za osiguranje uspješne provedbe preventivnih mjera, kao i zaštite i pomoći žrtvama.

Terorizam i radikalizacija su i dalje prijetnja bezbjednosti u EU i u zemljama u procesu proširenja. Turska je bila posebno ugrožena uslijed nekoliko velikih smrtonosnih terorističkih napada tokom protekle godine. Fenomen boraca iz EU i iz zemalja u procesu proširenja, koji putuju da bi se pridružili pobunjeničkim grupama, posebno u Siriji i Iraku, i bezbjednosna prijetnja koju oni mogu predstavljati po povratku, vjerovatno će ostati problematični i narednih godina. Zemlje u procesu proširenja su izmijenile svoje krivične zakone i zakone o borbi protiv terorizma uključivanjem snažnijih sredstava za borbu protiv ovog fenomena. Neke od ovih zemalja su usvojile nove strategije i akcione planove za borbu protiv terorizma, koji su unapređivali od pristupa obične primjene zakona pa do toga da se sada fokusiraju i na prevenciju i anti-radikalizaciju. Međutim, mora se više uraditi u borbi protiv radikalizacije u zemljama, posebno u oblasti obrazovanja i kroz bolju kontrolu inostranog finansiranja koje stimuliše radikalne sadržaje. EU proširuje svoju mrežu za anti-radikalizaciju (RAN) i na zemlje u procesu proširenja kako bi se obezbijedilo da dobre prakse EU budu dostupne u procesu anti-radikalizacije. Zemlje u procesu proširenja treba da nastave koristiti Europol kao olakšicu u saradnji u borbi protiv terorizma.

b) Osnovna prava

Osnovna prava su i dalje uglavnom utvrđena u zakonodavstvu zemalja u procesu proširenja. Na Zapadnom Balkanu i dalje postoje nedostaci u praksi, ali situacija je uglavnom stabilna. U Turskoj je došlo do nazadovanja u ovoj oblasti i praktična primjena često pokazuje značajne nedostatke. Nakon pokušaja državnog udara u julu, proglašeno je vanredno stanje tokom kojeg su provedene dalekosežne mjere koje su ograničile osnovna prava. Kao posljedica državnog udara, navodno je bilo mnogo ozbiljnih kršenja zabrane mučenja i zlostavljanja, kao i procesnih prava. Turska mora u svom interesu da obezbijedi uspješno funkcionisanje nepristrasnog sistema sudskih istraga o navodnim kršenjima osnovnih prava. Komisija pozdravlja dosadašnju posvećenost turskih vlasti i ohrabruje Tursku da omogući međunarodnim organizacijama da prate suđenja.

Sloboda izražavanja i medija su i dalje razlog za naročitu zabrinutost u većini zemalja u procesu proširenja, iako u različitom stepenu. Nedostatak napretka u ovoj oblasti, što je već bilo primijećeno u protekle dvije godine, i dalje postoji, a u nekim slučajevima je čak i intenzivniji. U pogledu slobode izražavanja, situacija se značajno pogoršala u Turskoj, posebno zbog hapšenja novinara i suđenja po osnovu optužbi za terorizam i zbog zatvaranja velikog broja medijskih kuća. Na Zapadnom Balkanu se nastavlja neopravdano miješanje politike u rad javnih servisa, netransparentno javno finansiranje medija i zastrašivanje novinara. Da bi se pristupilo rješavanju ovih pitanja, nakon konferencija „*Speak Up!*”, Komisija će lansirati novi koncept „dani medija” u regionu, čime će se proširiti spektar pitanja koja se odnose na medije kako bi se, osim rješavanja pitanja slobode izražavanja, pokrilo i funkcionisanje tržišta medija, poremećaja konkurencije, i svih srodnih pitanja kao što je finansiranje i reklamno tržište.

Diskriminacija i neprijateljstvo prema ranjivim grupama, uključujući i po osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, je i dalje razlog za ozbiljnu zabrinutost. Potrebno je dalje raditi da bi se obezbijedila jednakost između žena i muškaraca, uključujući i rješavanje nasilja u porodici i rodnog nasilja, kao i jednake šanse za žene naročito na tržištu rada. Potrebno je ojačati prava djeteta, uključujući razvoj sistema za zaštitu djeteta i djelotvorne politike podrške osobama sa invaliditetom. Teška situacija Roma ostaje uglavnom nepromijenjena, a Romi, posebno na Zapadnom Balkanu, i dalje predstavljaju žrtve diskriminacije i socijalne isključenosti. Okvir politike za integraciju Roma postoji u svim zemljama u procesu proširenja, ali vlade treba da ulože više napora u provođenje postojećih obaveza i obezbijede neophodne resurse na centralnom i lokalnom nivou. Djelotvorna zaštita podataka o ličnosti, kao i stabilni sistemi koji će obezbijediti procesna prava još uvijek nisu u potpunosti uspostavljeni u mnogim zemljama u procesu proširenja.

c) Migracije

Migraciona kriza je prošle godine bila jedan od ključnih problema na političkoj agendi. Ona nastavlja da pokazuje strateški značaj politike proširenja u regionu. EU je reagovala na sveobuhvatan način i poštujući sva prava. Uspješno zatvaranje rute preko Zapadnog Balkana u zemljama kroz koje je ta ruta prolazila, zajedno sa Saopštenjem EU i Turske od 18. marta, dalo je vidljiv rezultat na terenu tako što je broj nelegalnih migranata i tražilaca azila koji stižu na grčka ostrva značajno opao sa nekoliko hiljada do manje od 100 ljudi dnevno u prosjeku. Ova mjera je također dovela do drastičnog smanjenja broja stradalih na moru.

Turska je nastavila ulagati veliki napor da obezbijedi prihvat za više od 2.7 miliona izbjeglica, naročito iz Sirije i Iraka, uključujući i proširenje zakonodavstva o privremenoj zaštiti i lakšem pristupu tržištu rada. Također je osnažila upravljanje granicama i povećala patrole na svojim kopnenim i morskim granicama. Fond EU za izbjeglice u Turskoj je brzo postao funkcionalan i omogućena je konkretna pomoć onima kojima je potrebna. Ukupan iznos dotiranih sredstava iz ovog fonda trenutno iznosi 2.2 milijarde eura, od kojih je ugovoreno 1.2 milijardi eura, a 677

miliona eura je isplaćeno. Srbija i Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija su značajno doprinijele upravljanju migracionim tokovima. Od ljeta 2015. godine ove dvije najteže pogođene zemlje Zapadnog Balkana su primile humanitarnu pomoć EU, kao i dodatnu pomoć na osnovu Instrumenta za pretpristupnu pomoć da bi se podržali njihovi konstruktivni napori za pomoć izbjeglicama i migrantima na njihovoj teritoriji.

Međutim, migranti nastavljaju sa pokušajima da stignu do destinacija u Evropi. Neke zemlje u procesu proširenja su morale brzo prilagoditi svoje zakonske i institucionalne okvire, kao i infrastrukturu, kako bi se mogle nositi sa migrantskom krizom. Administrativni i izvršni kapacitet – posebno kad se radi o rješavanju kriznih situacija – u svim zemljama zahtijevaju dodatnu podršku. Kontinuirane akcije policije i sudskih organa protiv šverca migrantima i dalje su neophodne, uključujući proaktivnu saradnju i razmjenu informacija sa zemljama partnerima.

Da bi se smanjio pritisak migranata na EU i zemlje u procesu proširenja, upotrebljeni su dodatni instrumenti. Pored Fonda za izbjeglice u Turskoj, *Regionalni fond EU kao odgovor na krizu u Siriji* i sporazumi sa Jordanom i Libanom pomažu da se obezbijedi obrazovanje i zaposlenje izbjeglicama iz Sirije te da im se poboljša dobrobit i uslovi života dok su u regionu. Mjere posebne pomoći i humanitarna pomoć su također organizovane za Zapadni Balkan.

Građani pet zemalja u procesu proširenja trenutno imaju korist od vizne liberalizacije kad putuju u EU. Turska i Kosovo^{1*} su postigle značajan napredak u ispunjavanju zahtjeva iz njihove mape puta za viznu liberalizaciju u 2016. godini, što je omogućilo Komisiji da predloži Vijeću i Evropskom parlamentu da i njima ukine vizni režim kada se ispune i preostala mjerila.

d) Funkcionisanje demokratskih institucija i reforma javne uprave

Dobro funkcionisanje **demokratskih institucija** ostaje ključni izazov u određenom broju zemalja. Centralna uloga nacionalnog parlamenta za potrebe demokratije mora da bude utemeljena u političkoj kulturi. U Turskoj je pokušaj državnog udara u julu predstavljao direktan napad na demokratski izabrane institucije kao takve. Pravovremena reakcija na prijetnju je bila legitimna zbog ozbiljnosti takve prijetnje demokratskim institucijama.

Međutim, širok obim i kolektivna priroda mjera koje su preduzete nakon pokušaja državnog udara postavljaju brojna i veoma ozbiljna pitanja. Prethodno ukidanje imuniteta velikom broju članova parlamenta u maju mjesecu je također razlog za ozbiljnu zabrinutost.

Na Zapadnom Balkanu funkcionisanje parlamenta je često ometano bojkotima. Iako su neki slučajevi bojkota rešeni, i dalje postoji podvojena politička kultura. Sporazum koji je postignut u julu mjesecu u Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji kojim se provodi sporazum iz Pržina iz prošle godine obezbjeđuje osnovu za održavanje prijevremenih parlamentarnih izbora u decembru 2016. godine. Opozicija na Kosovu nastavlja bojkotovanje i opstrukciju parlamentarnih aktivnosti, uključujući nasilne incidente. Skupštinske rasprave često podrivaju nedovoljno izvještavanje vlade, slabe strukture skupštinskih odbora i pretjerana upotreba hitnih skupštinskih procedura. Iako provedba izbora uglavnom protiče bez velikih incidenata, veliki nedostaci koji uključuju upravljanje izbornim postupkom i miješanje politike u medijsko izvještavanje utiču na integritet sveukupnog predizbornog i izbornog postupka. I dalje se izbori često vide kao prilika da se postigne politička kontrola šire administracije, uključujući nezavisne institucije.

Napredak u **reformi javne uprave** je neravnomjeran. U Turskoj, uticaj velikog broja nedavnih otpuštanja na profesionalizam i djelotvornost javne uprave tek treba da se procijeni. Većina zemalja Zapadnog Balkana je ostvarila napredak u usvajanju strategija za reformu javne uprave i programa za reformu upravljanja javnim finansijama, ali je potrebno obezbijediti provedbu i

¹ Ova oznaka ne dovodi u pitanje stavove o statusu i u skladu je sa Rezolucijom Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 1244/99 i Mišljenjem MSP-a o proglašenju nezavisnosti Kosova.

dugoročnu održivost. Politizacija državne službe je i dalje razlog za zabrinutost. Uprkos modernom zakonodavstvu o državnoj službi, izuzeci su redovna pojava, naročito prilikom zapošljavanja ili otpuštanja višeg rukovodstva. Kvalitet stvaranja politika i prijedloga zakona nije u skladu sa pristupom koji predviđa Agenda EU za bolju regulativu. Zakonodavstvo, javne politike i velike investicije se često pripremaju bez dovoljne procjene uticaja i bez internih i javnih konsultacija.

Struktura državne uprave u većini zemalja ostaje složena i ne obezbjeđuje dovoljnu odgovornost. Prava građana na dobru upravu, pristup informacijama i administrativna pravda zahtijevaju bolju provedbu. Uvođenje usluga elektronske uprave ostaje prioritet kao ključni faktor za transparentnost, brzinu i dosljednost u javnim uslugama. Mnoge zemlje su ostvarile napredak usvajanjem modernih zakona o opštim upravnim postupcima, ali pravna sigurnost može da se obezbijedi samo onda kada se uklone kontradiktorni posebni upravni postupci u sektorskim zakonima. Ove zemlje moraju da pronađu odgovarajuću ravnotežu između centralne, regionalne i lokalne vlasti kojom će najbolje podržati provođenje reformi i pružanje usluga građanima.

e) Ekonomija

Ekonomska situacija se postepeno popravlja na Zapadnom Balkanu, sa jačim rastom, većim investicijama i više novih radnih mjesta u privatnom sektoru. Međutim, sve zemlje u procesu proširenja su suočene sa velikim strukturnim ekonomskim i socijalnim izazovima, sa lošom efikasnošću javne uprave i visokom stopom nezaposlenosti. Nezaposlenost mladih ostaje zabrinjavajuće visoka. Potrebno je da se infrastrukturni i obrazovni sistemi poboljšaju. Pogoršavanje odnosa javnog duga/BDP-a je usporeno, te je izvjesno i da bi moglo biti zaustavljeno u pojedinim zemljama zbog dobro prihvaćene fiskalne konsolidacije.

Nedostatak privlačnih radnih mjesta u zemlji tjera mnoge ljude da emigriraju. Istovremeno, značajan priliv doznaka iz inostranstva destimulira u traženju posla u zemlji.

U kontekstu okvira EU da podrži ekonomsko upravljanje, sve zemlje kandidati i potencijalni kandidati su pozvane da podnesu godišnji Program ekonomske reforme (PER). PER sadrži srednjoročne makroekonomske projekcije i plan budžeta za naredne tri godine, kao i listu prioritarnih mjera za strukturne reforme sa ciljem da se poveća konkurentnost i inkluzivni rast. PER proces je pomogao da se pažnja vlade usmjeri na rješavanje hitnih potreba strukturne reforme i da se poboljša koordinacija. Međutim, opipljivi rezultati napora za ovakvu reformu tek treba da se materijalizuju u životima građana. Potrebno je da se pojača svijest relevantnih zainteresovanih strana o ovim ekonomskim mjerama, kao i posvećenost njihovom provođenju.

EU i Turska su napredovale u pripremama za pregovore o modernizaciji i produžetku carinske unije EU i Turske, koja ima značajan netaknut potencijal. Komisija radi na nacrtu pregovaračke direktive koji treba da se predstavi krajem 2016. godine.

Kontinuirana slabost vladavine prava i znaci zarobljene države se negativno odražavaju na klimu za investicije u mnogim zemljama, posebno u pogledu nezavisnog i efikasnog sudskog sistema, neravnomjernog osnaživanja pravila konkurencije, slabog upravljanja javnim finansijama i česte promjene dozvola i poreza, što povećava rizik od korupcije. Ovo je posebno problematično u zemljama Zapadnog Balkana zbog slabosti u okviru korporativnog upravljanja, malih i rascjepkanih domaćih tržišta, nedovršene privatizacije i ograničene regionalne trgovinske integracije. U Turskoj ekonomski rast jača, ali poslovno okruženje nastavlja da se urušava i ekonomija je još uvijek osjetljiva u pogledu finansijske nesigurnosti, promjene u povjerenju globalnih investitora i kontinuiranog političkog rizika. Pogoršana bezbjednosna situacija je dovela do primjetnog smanjenja sektora turizma.

Imajući u vidu uticaj vladavine prava na ekonomsko upravljanje, Komisija će posvetiti posebnu pažnju vezama između ova dva glavna stuba u procesu pristupanja.

f) Regionalna saradnja

Podsticaj koji je dat kroz inicijativu Zapadnobalkanska šestorka, posebno ako se ima u vidu agenda EU za povezivanje i "Berlinski proces", nastavio je da podržava jaču regionalnu saradnju, a time i političku stabilizaciju i ekonomske prilike. Na osnovu rezultata prethodnih samita, samit u Parizu 2016. godine je odredio daljnji napredak agende za povezivanje, uključujući i sporazum o uspostavljanju regionalnog tržišta električne energije, većem fokusu na poboljšanje energetske efikasnosti i većem korišćenju obnovljivih izvora energije. Regionalne inicijative, kao što je Proces saradnje u jugoistočnoj Evropi, nastavljaju da podržavaju stabilizaciju i saradnju. Ove zemlje također započinju saradnju u novim oblastima, posebno kroz uspostavljanje Regionalne kancelarije za saradnju mladih (RKSM) i sporazum o novoj pilot šemi za razmjenu mladih državnih službenika. Zemlje Zapadnog Balkana su također postigle sporazum o mjerama za trgovinske olakšice i preduzimaju mjere za daljnju liberalizaciju regionalne trgovine. Konačno, uspjeh saradnje će biti mjeran na osnovu dostavljenih projekata konkretnog povezivanja. Sada je potrebno hitno pokrenuti konkretne zadatke kako bi se osigurao opipljiv dokaz direktnih koristi za građane. U vezi sa projektima u oblasti transporta i energetike, potrebno je da se ubrza provođenje mjera reforme za povezivanje koje su dogovorene na samitu Zapadnobalkanske šestorke 2015. godine u Beču.

Dobrosusjedski odnosi i regionalna saradnja su suštinski elementi procesa Stabilizacije i pridruživanja, kao i procesa proširenja. Postoje stalni kontakti i saradnja na bilateralnom i regionalnom nivou, kao i u osjetljivim pitanjima kao što su ratni zločini, nestala lica, povratak izbjeglica, organizovani kriminal i policijska saradnja. Dobrosusjedski odnosi se i dalje osnažuju kroz različite inicijative za regionalnu saradnju. Istovremeno, odgovornije političko vođstvo i dalja nastojanja u pravcu pomirenja su od suštinske važnosti za unapređenje stabilnosti i stvaranje okruženja koje doprinose prevazilaženju nasljeđa prošlosti. Potrebno je izbjegavati izjave koje negativno utiču na dobrosusjedске odnose.

Potrebni su daljnji naponi kako bi se prevazišli bilateralni nesporazumi između zemalja u procesu proširenja i država članica. Potrebno je što ranije rješavanje bilateralnih pitanja između tih strana i ona ne treba da zadržavaju proces pristupanja, što treba da bude zasnovano na utvrđenom uslovljavanju. Rezultati u tom smislu su ograničeni. Napredak u normalizaciji odnosa između Srbije i Kosova treba ubrzati. Što se tiče Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, održavanje dobrosusjedskih odnosa ostaje ključno, uključujući dogovoreno i obostrano prihvatljivo rešenje pitanja imena pod okriljem UN. Pozdravljen je napredak u razgovorima o rješavanju spora na Kipru koji su vođeni pod okriljem Ujedinjenih nacija. U namjeri da olakša dalji napredak, Turska treba da ispuni obavezu punog provođenja Dodatnog protokola i da postigne napredak u pravcu normalizacije odnosa sa Republikom Kipar. Na ovaj način može da se obezbijedi novi podstrek za proces pristupanja. Komisija također ohrabruje izbjegavanje bilo koje vrste prijetnji, izvora tenzije ili postupaka koji štete dobrosusjedskim odnosima i mirnom rješavanju sporova. Komisija naglašava sva suverena prava država članica EU. Ovo uključuje, između ostalog, pravo na sklapanje bilateralnih sporazuma i pravo na istraživanje i korištenje resursa u skladu sa *acquis-em* EU i međunarodnim pravom, uključujući Konvenciju UN-a o pomorskom zakonu.

II. REDEFINISANJE PAKETA PROŠIRENJA

a) Uvođenje redefinisane metodologije izvještavanja za nove oblasti

U 2015. godini Komisija je uvela niz izmjena u metodologiju izvještavanja. Cilj je bio da se dodatno poveća preciznost procjena kao i upotrebljivost paketa kao izvora informacija i smjernica za sve zainteresovane strane i da se obezbijedi veća transparentnost u procesu proširenja, tako što će se jasnije utvrditi gdje se svaka od tih zemalja načelno nalazi u tom procesu. Izvještaji su više usmjereni na trenutno stanje da bi jasnije prikazali na kom nivou se zemlje nalaze u pogledu njihove pripremljenosti za ispunjavanje kriterija za članstvo, daju bolje smjernice o tome na šta zemlje treba da obrate pažnju u narednoj godini i uključuju usklađenije izvještavanje i obime procjena što omogućava da se zemlje direktno upoređuju. Ove promjene jasnije odražavaju da napor zemalja u procesu proširenja u okviru procesa evropskih integracija trebaju podrazumijevati stalan i obiman proces političkih i ekonomskih reformi i da ih ne treba shvatati kao uzak skup tehničkih pregovora.

Redefinisani pristup je u 2016. godini dodatno proširen na oblasti izvan grupe pilot oblasti obuhvaćenih u 2015. godini². On sada obuhvata oblasti povezane sa privrednim razvojem (slobodno kretanje robe, konkurencija, transport, energetika), kao i određene oblasti iz poglavlja 24. (migracije, kontrola granica, azil i borba protiv terorizma) i životnu sredinu i klimatske promjene. Ovo postepeno proširenje metodologije uzima u obzir potrebu da se obezbijedi odgovarajući redoslijed reformi i stalnu potrebu za umjeravanjem na osnovna pitanja. Nova metodologija će biti dodatno proširena 2018. godine.

Usaglašeni obimi procjena povećavaju transparentnost i uporedivost izvještaja. Da bi se dobili još precizniji rezultati, procjena trenutnog stanja je dodatno unaprijeđena, korištenjem međukoraka između svaka dva postojeća nivoa, gdje je to potrebno.

b) Revidirano izvještavanje o ekonomskim kriterijima

Oslanjajući se na prošlogodišnje izmjene u izvještavanju o ekonomskim kriterijima, Komisija je dodatno unapredila metodologiju i prilagodila potkriterije koji čine dva ekonomska kriterija za pristupanje. Cilj ovog prilagođavanja je da se obezbijedi da zemlje u procesu proširenja budu ekonomski podobne i da doprinose konkurentnosti i stabilnosti EU kada postanu članice.

Revidirani potkriterijumi ukazuju na osnovne ekonomske nedostatke zemalja koje su trenutno u procesu proširenja, kao što je njihovo slabo poslovno okruženje sa ograničenim pristupom finansiranju, visoka stopa nezaposlenosti, slabi ishodi obrazovanja i nizak nivo inovacija i regionalne povezanosti. Ovi kriteriji omogućavaju detaljniju analizu nedostataka u funkcionisanju tržišta i slabosti u pogledu konkurentnosti. Novo težište je također na boljoj usklađenosti sa programima ekonomskih reformi, što će zemlje u procesu proširenja bolje usmjeriti na to kako da u b i r u korist od bliže integracije sa EU prije pristupanja i, kao krajnji rezultat, ispune ekonomske kriterije.

c) Od jeseni do proljeća – novi kalendar za paket proširenja

Komisija planira da pomjeri usvajanje godišnjeg Paketa proširenja sa tradicionalnog jesenjeg termina na novi proljetni termin. To znači da naredni paket neće biti usvojen u oktobru/novembru 2017. godine, već na proljeće 2018. godine. Naknadni zaključci Vijeća bi tada mogli da budu usvojeni na Vijeću za opšte poslove (SOP) u junu. Ovaj novi vremenski raspored bi omogućio Komisiji da uskladi svoj period izvještavanja sa kalendarskom godinom, što je uobičajena osnova za prikupljanje statističkih podataka. Ovo

² Vladavina prava i osnovna prava (funkcionisanje pravosuđa, korupcija, organizovani kriminal, sloboda izražavanja), ekonomski kriteriji, reforma državne uprave i tri poglavlja usko povezana sa ovim osnovnim pitanjima (javne nabavke, statistika, finansijska kontrola).

su u više navrata predlagale zemlje u procesu proširenja.

Ovaj novi vremenski raspored za paket proširenja također omogućava Komisiji da usaglasi svoj ciklus izvještavanja sa ciklusom za programe ekonomskih reformi. Ovim bi se pridalo još više važnosti osnovnim ekonomskim pitanjima politike proširenja, obezbijedila veća koherentnost između paketa i procesa programa ekonomskih reformi i rad na povećanju vidljivosti tog procesa.

III. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Na osnovu prethodne analize i procjena iznijetih u kratkim pregledima po zemljama datim u aneksu, Komisija iznosi sljedeće **zaključke** i **preporuke**:

I

1. Politika proširenja EU i dalje predstavlja strateško ulaganje u **mir, bezbjednost, prosperitet i stabilnost** u Evropi. Utemeljena na strogom ali pravednom uslovljavanju i načelu sopstvenih zasluga, ona nastavlja da pokreće transformaciju i modernizaciju u partnerskim zemljama u okruženju koje je načelno puno izazova. Stabilizacija kroz takvu transformaciju je u sopstvenom interesu EU.

2. Usmjerenost Komisije na načelo “**rješavanje osnovnih pitanja na prvom mjestu**” dalo je rezultate na terenu, a reformski procesi generalno napreduju, mada različitim tempom. Imajući u vidu složenu prirodu neophodnih reformi, to je dugotrajan proces, a nedostaci i dalje postoje u nekoliko ključnih oblasti. Reforme su potrebne u oblasti vladavine prava, osnovnih prava, demokratskih institucija i u oblasti reforme državne uprave, kao i u privredi, a izabrane institucije treba da ih pokrenu u korist svojih građana. Ekonomske reforme, s jedne strane, odnosno jačanje vladavine prava, s druge, donose koristi koje se uzajamno osnažuju.

3. Saradnja sa Turskom i Zapadnim Balkanom je važan element u upravljanju **migrantskom krizom** u čemu nekoliko zemalja ima veoma konstruktivnu ulogu. EU podržava zemlje koje su najviše pogođene ovom krizom, prije svega Tursku, u njihovim naporima da pomognu izbjeglicama i migrantima, te da im pruže zaštitu.

4. **Dobrosusjedski odnosi i regionalna saradnja** su ključni za proces proširenja i procesa stabilizacije i pridruživanja. Potrebni su dodatni naponi kako bi se prevazišli bilateralni sporovi koji ne smiju sputavati proces pristupanja. Saradnja Zapadnobalkanske šestorke (WB6) nastavlja da igra važnu ulogu u ovom kontekstu, uključujući kroz Berlinski proces.

II

5. **Turska:** Turska je ključni partner Evropske unije. EU je snažno osudila pokušaj neuspjelog državnog udara 15. jula kao direktan napad na demokratska načela i izrazila svoju punu podršku i solidarnost sa turskim narodom i njenim demokratskim institucijama. Nakon neuspjelog državnog udara, u Turskoj je 20. jula proglašeno tromjesečno vanredno stanje. Od tada je produženo za još 3 mjeseca.

U odnosima EU i Turske postoje iste dugoročne mogućnosti i izazovi kao i prije 15. jula. Međutim, dalekosežne mjere preduzete nakon državnog udara dodatno su produbile niz ključnih problema u pogledu poštovanja ljudskih prava u toj zemlji, naročito slobode izražavanja, prava na pravično suđenje i zakonom propisan postupak. Dalje nazadovanje konstatovano je u oblasti slobode izražavanja i funkcionisanja pravosuđa. Situacija na jugoistoku je i dalje jedan od najkritičnijih izazova. Zemlja se suočila sa trajnim veoma ozbiljnim pogoršanjem bezbjednosne situacije nakon neuspjeha u procesu rješavanja kurdskog pitanja u julu 2015. godine, i pretrpila je nekoliko velikih smrtonosnih terorističkih napada koji se pripisuju PKK-u i DAESH-u. EU je naglasila da anti-terorističke mjere moraju

biti srazmjerne, uz poštovanje ljudskih prava. Politički proces rješavanja kurdskog pitanja mora da se nastavi bez odlaganja. EU je ozbiljno zabrinuta zbog hapšenja nekoliko poslanika iz redova prokurdske Narodne demokratske partije na osnovu optužbi za navodno pružanje podrške terorističkim aktivnostima.

Uzimajući u obzir razmjere i kolektivnu prirodu mjera preduzetih od jula, EU je pozvala Tursku, kao zemlju kandidata, da poštuje najviše standarde u oblasti vladavine prava i osnovnih prava. Turske vlasti su s tim u vezi preuzele jasne obaveze. Komisija apeluje na Tursku da ih provede u potpunosti, uključujući i kroz međunarodno praćenje pritvaranja, suđenja i postupaka nakon pokušaja državnog udara. EU je posvećena zajedničkom radu sa demokratskom, inkluzivnom i stabilnom Turskom u rješavanju naših zajedničkih izazova. Ipak, vladavina prava, ljudska prava i osnovne slobode se moraju poštovati u svim okolnostima, a parlament i sve snage zastupljene u demokratskim institucijama ove zemlje moraju biti u stanju da u potpunosti obavljaju svoju ustavnu ulogu. Što se tiče obnovljenih razmatranja u parlamentu da se uvede zakon kojim bi se vratila smrtna kazna, EU podsjeća da je nedvosmisleno odbacivanje smrtno kazne suštinski element *acquis-a* EU i ključna međunarodna obaveza na koju se Turska obavezala.

EU i Turska su produbile svoje odnose u ključnim oblastima od zajedničkog interesa, kao što je dogovoreno na samitu EU i Turske održanom 29. novembra 2015. godine. Obavljeni su politički dijalozi na visokom nivou kao i, između ostalog, o energetici i privredi. Turska je nastavila da ulaže ogromne napore kako bi obezbijedila utočište za više od 2,7 miliona izbjeglica iz Sirije i Iraka. Saradnja sa EU u pogledu migracija je pojačana nakon Zajedničkog saopštenja EU i Turske usvojenog 18. marta 2016. godine. U kombinaciji sa drugim preduzetim mjerama, to je dovelo do drastičnog smanjenja smrtnih slučajeva na moru i značajnog smanjenja broja izbjeglica i iregularnih migranata koji napuštaju Tursku i kreću ka Grčkoj. Turska je ostvarila značajan napredak tokom proteklih godina u ispunjavanju mjerila iz mape puta za liberalizaciju viznog režima. Komisija je izradila prijedlog za ukidanje viznog režima, uz pretpostavku da će Turska ispuniti preostala mjerila. U procesu pristupanja otvorena su još dva poglavlja, u novembru 2015. godine i u junu 2016. godine. Ovo također uključuje pripremni rad na još tri poglavlja i tekuće ažuriranje izvještaja o skriningu za ključna poglavlja 23 i 24. Obje strane nastavile su da istražuju moguće opcije za unapređenje carinske unije. Turska je aktivan međunarodni akter kao član NATO-a, G20, OSCE-a i Vijeća Evrope. I dalje je aktivna u međunarodnoj koaliciji u borbi protiv DAESH-a i ključni partner u regionu.

Turska također treba da se posveti pitanju makroekonomske neuravnoteženosti, da provede dalje strukturne reforme i poboljša poslovno okruženje, naročito u osjetljivoj fazi nakon neuspjelog pokušaja državnog udara.

Konačno, u skladu sa ponovljenim stavovima Vijeća i Komisije iz prethodnih godina, Turska sada mora hitno ispuniti svoju obavezu potpunog provođenja Dopunskog protokola i ostvariti napredak u normalizaciji odnosa sa Republikom Kipar. Komisija pozdravlja angažovanje obje strane u razgovorima o rješavanju spora pod okriljem UN-a. Sada je važno što prije ostvariti napredak u tim razgovorima. Da bi se olakšao takav napredak, od ključnog je značaja da Turska bude posvećena i konkretno doprinese sveobuhvatnom rješenju spora. EU je spremna prihvatiti uslove dogovora u skladu sa načelima na kojim se Unija zasniva.

6. **Crna Gora:** Pregovori o pristupanju EU su napredovali. Parlamentarni izbori u oktobru 2016. godine su provedeni na temelju znatno revidiranog pravnog okvira i, načelno, na participativniji i transparentniji način. Održani su u konkurentnom okruženju i generalno u skladu sa osnovnim slobodama. Od relevantnih državnih organa se očekuje da brzo i transparentno istraže navodne proceduralne nepravilnosti, provedena hapšenja i privremeno zatvaranje dvije mobilne komunikacione platforme. Pravni okvir u oblasti

vladavine prava je uglavnom završen, i institucionalne strukture su uspostavljene. Cijeli sistem vladavine prava sada treba da obezbijedi više rezultata, naročito da poboljša rezultate u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala. Napredak u poglavljima o vladavini prava, ostvaren na osnovu konkretnih rezultata posebno u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala, nastaviće da određuje tempo pregovora o pristupanju u cjelini. Fiskalna pozicija Crne Gore se pogoršala a sve viši nivo javnog duga ugrožava fiskalnu održivost. Kao prioritet, Crna Gora treba da preduzme mjere da spriječi tekuću potrošnju i poboljša naplatu prihoda. Također bi trebalo da smanji negativne podsticaja za rad, razvija ljudski kapital i konkurentnu izvozno orijentisanu industriju. U decembru 2015. godine, Crna Gora je dobila poziv da uđe u NATO, što je značajno dostignuće.

7. **Srbija:** Nakon vanrednih izbora u aprilu, pristupanje Srbije EU uključeno je u novi program srpske vlade kao prioritetni cilj. Srbija je preduzela značajne korake ka tom cilju koji su doveli do otvaranja prva četiri poglavlja u okviru pristupnih pregovora, uključujući ona o vladavini prava i normalizaciji odnosa sa Kosovom. Sveopšta dinamika pregovora o pristupanju EU zavisice naročito od održivog napretka u ove dvije oblasti. Srbija treba da intenzivira svoje angažovanje u dijalogu sa Kosovom, što podrazumijeva provođenje svih sporazuma. Komisija očekuje otvaranje novih poglavlja u narednom periodu.

Ekonomске reforme donose rezultate i treba ih nastaviti, sa naročitim naglaskom na restrukturiranju državnih preduzeća i javnih komunalnih preduzeća. Vodeća uloga Srbije u regionu je ključna za poboljšanje regionalnih odnosa i očuvanje stabilnosti. Srbija se suočava sa migrantskom krizom i ima aktivnu i konstruktivnu ulogu i saraduje sa susjednim zemljama kao i sa državama članicama u upravljanju mješovitim migratornim tokovima.

8. **Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija**: Prošle godine je konstantno vladala politička kriza. Zabrinutost da stanje zarobljene države može uticati na funkcionisanje demokratskih institucija i ključne oblasti društva i dalje postoji. Potrebno je da zemlja u potpunosti provede sporazum iz Pržina, naročito obezbjeđivanjem kredibilnog izbornog procesa u pogledu vanrednih parlamentarnih izbora u decembru. Napori specijalnog tužioca da se uspostavi pravna odgovornost moraju biti podržani a Parlament mora da uspostavi političku odgovornost za prisluškivanja i njihov sadržaj. I dalje je potreban značajan napredak u smislu konkretnog provođenja Hitnih reformskih prioriteta. Treba nastaviti sa očuvanjem makroekonomske stabilnosti, a naročito treba rigoroznije kontrolisati javni deficit i poboljšati transparentnost i realizaciju javne potrošnje. Oslanjajući se na nedavni napredak u provođenju mjera za izgradnju povjerenja sa Grčkom, potrebni su odlučni koraci da se riješi „pitanje imena”. Ova zemlja se suočava sa migrantskom krizom i saraduje sa susjednim zemljama i državama članicama u upravljanju mješovitim migratornim tokovima.

Nedavni pozitivni koraci u kontekstu Sporazuma iz Pržina pružaju pravu priliku političkim liderima da konačno prevaziđu ovu dugu krizu i riješe sistemsko pitanje. U tom smislu, Komisija je spremna dati svoju preporuku za otvaranje pregovora o pristupanju sa Bivšom Jugoslovenskom Republikom Makedonijom. To će, međutim, biti uslovljeno napretkom u provođenju Sporazuma iz Pržina, što naročito podrazumijeva održavanje kredibilnih parlamentarnih izbora i postizanje značajnog napretka u provođenju Hitnih reformskih prioriteta.

9. **Albanija:** Albanija je nastavila da ostvaruje stabilan napredak ka ispunjavanju svih pet ključnih prioriteta za otvaranje pristupnih pregovora. Ključne izmjene ustava su jednoglasno usvojene u julu 2016. godine, pokrenuvši temeljan i sveobuhvatan proces reforme pravosudnog sistema. Ovaj proces će podrazumijevati detaljno ponovno ocjenjivanje sudija i tužilaca. Nastavilo se sa dosljednim provođenjem reforme državne uprave. Nastavljen je rad ka ostvarivanju dobrih rezultata u proaktivnim istragama, procesuiranju i presudama u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala. Osnovna prava i dalje se u velikoj mjeri poštuju u ovoj zemlji.

S obzirom na navedeni napredak u ispunjavanju ključnih prioriteta i na osnovu kredibilnog i vidljivog napretka u provođenju reforme pravosuđa, naročito u pogledu ponovnog ocjenjivanja sudija i tužilaca (*vrednovanje*), Komisija preporučuje otvaranje pregovora o pristupanju sa Albanijom.

10. **Bosna i Hercegovina:** Bosna i Hercegovina je ispunila prioritete koji proističu iz njenog reformskog procesa, naročito u pogledu programa reformi. Na osnovu toga, Vijeće je naložilo Komisiji da pripremi mišljenje o zahtjevu za članstvo. Treba učiniti značajne reformske napore orijentisane ka članstvu u EU kako bi se riješili duboko ukorijenjeni strukturni problemi koji sputavaju razvoj zemlje, uključujući u socio-ekonomskom smislu. Jačanje vladavine prava i državne uprave u skladu sa evropskim standardima na svim nivoima vlasti, kao i dalje unapređenje saradnje između svih nivoa ostaje prioritet. Usvojeni mehanizam koordinacije u pogledu pitanja koja se odnose na EU treba da se provede kako bi se omogućilo zemlji da se suoči sa izazovima procesa evropskih integracija, uključujući i pitanja vezana za usvajanje neophodnih strategija na nivou cijele zemlje. Protokol o adaptaciji SSP koji je parafiran u julu 2016. godine treba da bude potpisan.

11. **Kosovo:** Komisija pozdravlja stupanje na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) dana 1. aprila 2016. godine, koji pruža sveobuhvatan okvir za uspostavljanje bližih političkih i ekonomskih odnosa između EU i Kosova. Kosovo je preduzelo značajne korake u ispunjavanju uslova iz mape puta za liberalizaciju viznog režima, što je omogućilo Komisiji da donese formalni prijedlog u maju 2016. godine o ukidanju viznog režima, pod uslovom da dva preostala uslova budu ispunjena – da se ratifikuje sporazum o granici / sporazum o demarkaciji granice sa Crnom Gorom i da se i dalje unaprjeđuju rezultati u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije. Na parlamentarni rad negativno je uticala bitna opstrukcija različitih političkih partija.

Politički akteri treba da pronađu način da prevaziđu dugotrajni politički zastoje i da izgrade put ka rješavanju brojnih reformskih izazova koji im predstoje, naročito u pogledu vladavine prava i potrebe za strukturnim ekonomskim reformama koje se odnose na pitanje visoke stope nezaposlenosti. Evropski program reformi je izrađen da pomogne neophodnom provođenju SSP. Kosovo je ispunilo preostale međunarodne obaveze u pogledu osnivanja Specijalne komore i Kancelarije specijalnog tužilaštva za istragu optužbi za međunarodne zločine počinjene u kontekstu sukoba na Kosovu. Mandat EULEKS-a je produžen do juna 2018. godine. Kosovo treba povećati svoje angažovanje u dijalogu sa Srbijom, uključujući provođenje svih sporazuma.

IV. ANEKSI

1. Kratki pregledi nalaza izvještaja
2. Ključna statistika

ANEKS 1 – Kratki pregledi nalaza izvještaja

Turska

U pokušaju vojnog puča u noći 15. jula bila je 241 žrtva i 2196 ranjenih. Turska vlada, uz podršku cijelog turskog političkog spektra i društva, uspjela je da spriječi pokušaj državnog udara. Velika narodna skupština Turske simbolično je održala vanrednu sjednicu već 16. jula i usvojila deklaraciju odobrenu od strane svih stranaka zastupljenih u parlamentu. Vlada je pripisala organizaciju državnog udara Gulenovom pokretu.

EU je odmah snažno osudila pokušaj državnog udara, koji je predstavljao direktan napad na demokratiju u Turskoj kao takvu i ponovo izrazila svoju punu podršku demokratskim institucijama u zemlji.

Dana 20. jula proglašeno je tromjesečno vanredno stanje u cijeloj Turskoj, a 3. oktobra je produženo na još tri mjeseca. Značajne zakonske izmjene su uvedene dekretom. Turska je obavijestila Vijeće Evrope o odstupanju od obaveze da obezbijedi niz osnovnih prava zaštićenih Evropskom konvencijom o ljudskim pravima. Nakon pokušaja državnog udara, došlo je do veoma obimnih suspenzija, otpuštanja, hapšenja i pritvaranja zbog navodne povezanosti sa pokretom Gulen i učestvovanja u pokušaju državnog udara. Ove mjere su uticale na čitav spektar društva, a poseban uticaj imale su na pravosuđe, policiju, žandarmeriju, vojsku, civilnu službu, lokalne vlasti, akademske krugove, nastavnike, pravnike, medije i poslovne zajednice. Više institucija i privatnih preduzeća je zatvoreno, a njihova sredstva su zaplijenjena ili dodijeljena javnim institucijama.

U svjetlu mjera preduzetih nakon pokušaja državnog udara, EU je pozvala vlasti da se pridržavaju najviših standarda u oblasti vladavine prava i osnovnih prava. Iako odnos povjerenja i lojalnosti treba da postoji između državnih službenika i države i mogu se preduzeti mjere kako bi se to obezbijedilo, svaka optužba za nezakonite radnje treba da se utvrdi transparentnim postupkom za svaki pojedinačni slučaj. Individualna krivična odgovornost može se utvrditi samo uz puno poštovanje podjele vlasti, punu nezavisnost sudstva i pravo svakog pojedinca na pravično suđenje, uključujući i kroz efektivan pristup advokatu. Turska bi trebalo da obezbijedi da se svaka mjera preduzima samo u obimu striktno potrebnom za hitnost situacije i da je u svim slučajevima nužna i proporcionalna. Mjere preduzete u okviru vanrednog stanja preispituje Vijeće Evrope. Turska treba hitno da uvaži preporuke Komesara za ljudska prava Vijeća Evrope iz oktobra 2016. godine.

Kada je riječ o **političkim kriterijima**, prije pokušaja državnog udara Skupština je bila angažovana na teškom zakonodavnom planu sa ciljem sprovođenja ambicioznog reformskog akcionog plana vlade za 2016. godinu i zakonodavnih uslova iz Mape puta za liberalizaciju viznog režima. Međutim, nekoliko ključnih donesenih zakonskih akata o vladavini prava i osnovnim pravima nisu bili u skladu sa evropskim standardima, kao što je zakon o zaštiti podataka. Politički sukob je nastavio da opterećuje rad na zakonodavnom planu. Donošenje zakona u maju kojim se omogućava da se ukine imunitet za veliki broj poslanika i pritvaranja i hapšenja nekoliko poslanika iz redova Narodne demokratske partije koja su uslijedila, uključujući i dvojicu kopredsjedavajućih, u novembru je razlog za veliku zabrinutost.

Situacija na jugoistoku ostala je jedan od najkritičnijih izazova za ovu zemlju. Turska se suočila sa nastavkom veoma ozbiljnog pogoršanja bezbjednosne situacije, što je dovelo do velikih gubitaka nakon neuspjelog procesa rješavanja kurdsog pitanja u julu 2015. godine i pretrpjela je nekoliko smrtonosnih terorističkih napada PKK i DAEŠ-a velikih razmjera. Vlasti su nastavile svoju opsežnu antiterorističku vojnu i bezbjednosnu kampanju protiv Kurdistanske radničke partije (PKK), koja ostaje na listi terorističkih organizacija EU. Sve češće su prijavljivane ozbiljne optužbe o kršenju ljudskih prava i nesrazmjernoj upotrebi sile od strane snaga bezbjednosti na jugoistoku. Mnogi izabrani predstavnici i opštinski rukovodioci na jugoistoku su suspendovani, razriješeni dužnosti, ili uhapšeni pod optužbama u vezi sa terorizmom, neki od njih na osnovu dekreta iz perioda vanrednog stanja nakon pokušaja državnog udara. Međutim, mjere protiv terorizma treba da budu srazmjerne i moraju poštovati ljudska prava. Rješavanje kurdsog pitanja kroz politički proces je jedini put naprijed; pomirenje i rekonstrukcija takođe postaju ključna pitanja kojima organi vlasti treba da se pozabave.

Civilno društvo je uložilo maksimalne napore da ostane aktivno i uključeno u javni život. Nezavisne organizacije civilnog društva su rijetko uključene u procese donošenja zakona i politika. Neki od njihovih predstavnika, uključujući i zaštitnike ljudskih prava, bili su pritvoreni, a bilo je pouzdanih tvrdnji o zastrašivanju. Veliki broj organizacija je zatvoren kao dio mjera koje je vlada preduzela nakon pokušaja državnog udara zbog navodnih veza

sa pokretom Gulen.

Turska je umjereno pripremljena u oblasti reforme državne uprave i veoma posvećena otvorenoj, odgovornoj upravi. Međutim, došlo je do pogoršanja u oblasti javnih usluga i upravljanja ljudskim resursima, naročito u periodu poslije pokušaja državnog udara. Ostaje da se procijeni strukturni uticaj mjera preduzetih poslije pokušaja državnog udara na funkcionisanje državne službe.

Pravosudni sistem Turske je u ranoj fazi / ostvaren je određen nivo pripremljenosti. Došlo je do pogoršanja u protekloj godini, a naročito u pogledu nezavisnosti pravosuđa. Opsežne promjene u strukturi i sastavu viših sudova su razlog za ozbiljnu zabrinutost i nisu u skladu sa evropskim standardima. Sudije i tužioci se i dalje otpuštaju i u nekim slučajevima su hapse zbog optužbi o zavjeri sa pokretom Gulen. Ova situacija se dodatno pogoršala poslije pokušaja državnog udara u julu, nakon čega je jedna petina sudija i tužilaca otpuštena, a njihova sredstva su zamrznuta. Pravosuđe mora da radi u okruženju koje mu dozvoljava da obavlja svoje dužnosti na nezavisan i nepristrasan način, a izvršna i zakonodavna vlast moraju u potpunosti poštovati podjelu vlasti. U vanrednom stanju, Turska je za pojedine prekršaje dodatno proširila pritvor do 30 dana bez pristupa sudiji protivno sudskoj praksi Evropskog suda za ljudska prava (ESLjP) i važan dio pravosuđa podliježe ovim mjerama.

Ova zemlja je ostvarila određen nivo pripremljenosti za borbu protiv korupcije. Korupcija i dalje preovladava u mnogim oblastima i još uvijek je ozbiljan problem. Usvajanje nove strategije i akcionog plana za borbu protiv korupcije predstavlja korak naprijed iako je napredak i dalje prilično ograničen. Pravni okvir i dalje ima značajne nedostatke, a uticaj izvršne vlasti na istragu i krivično gonjenje u slučajevima korupcije visokog profila ostaje glavni izvor zabrinutosti. Percepcija korupcije ostaje visoka.

Turska je ostvarila određen nivo pripremljenosti u borbi protiv organizovanog kriminala. Institucionalni kapacitet je povećan i usvojene su nove strategije i akcioni planovi. Međutim, statistički podaci o broju konačnih presuda i drugih važnih indikatora nisu dostupni. Finansijske istrage i dalje su nedovoljno iskorištene. Predostrožno zamrzavanje sredstava se rijetko primjenjuje, a nivo zaplijenjene imovine je nizak. Kada je riječ o borbi protiv terorizma, uspostavljen je sveobuhvatan pravni okvir za finansiranje borbe protiv terorizma. Zakon za borbu protiv terorizma nije u skladu sa pravnim tekovinama EU s obzirom na njegov obim i definicije, a njegova primjena je razlog za ozbiljnu zabrinutost u vezi sa osnovnim pravima. I krivično i antiterorističko zakonodavstvo treba uskladiti sa sudskom praksom ESLjP, bez smanjenja kapaciteta Turske za borbu protiv terorizma. Načelo proporcionalnosti mora se poštovati u praksi.

Pravosudni sistem Turske uključuje opšte garancije poštovanja ljudskih i osnovnih prava, koje treba još poboljšati. Primjena prava koja proizlaze iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava još uvijek nije obezbijeđena. Mnoge optužbe za ozbiljna kršenja zabrane torture i zlostavljanja i prava na suđenje prijavljene su odmah nakon pokušaja državnog udara. Ipak, sve preduzete mjere treba da se slažu s načelima proporcionalnosti i poštovanja ljudskih prava. Novi Zakon o Instituciji Republike Turske za ljudska prava i jednakost jeste korak u pravom smjeru. On sadrži odredbe o zabrani diskriminacije po mnogim osnovama, ali se ne odnosi neposredno na seksualnu orijentaciju. Još uvijek postoji potreba da se donese sveobuhvatan zakon o borbi protiv diskriminacije. Postoji pravni vakuum u vezi sa slučajevima nepoštovanja ljudskih prava budući da nova Nacionalna institucija za ljudska prava i jednakost još uvijek nije ustanovljena. Prava većine ranjivih grupa ljudi koji pripadaju manjinama trebalo bi da budu dovoljno zaštićena. Nasilje zasnovano na rodnoj nejednakosti, diskriminacija, govor mržnje protiv manjina, krivična djela učinjena iz mržnje i kršenje ljudskih prava lezbijki, gej, biseksualnih, transrodnih i interseksualnih osoba (LGBTI) i dalje su izvor ozbiljne zabrinutosti.

Tokom prošle godine bilo je ozbiljnog nazadovanja u oblasti slobode izražavanja. Selektivna i proizvoljna primjena zakona, naročito odredbi koje se odnose na nacionalnu bezbjednost i borbu protiv terorizma, ima negativan uticaj na slobodu izražavanja. Tekući i novi slučajevi krivičnih djela protiv novinara, pisaca ili korisnika društvenih medija, oduzimanje akreditacija, veliki broj hapšenja novinara, kao i zatvaranje brojnih medijskih kuća nakon pokušaja državnog udara u julu ozbiljni su razlozi za zabrinutost. Sloboda okupljanja i dalje je veoma ograničena, kako zakonom tako i u praksi.

Turska i dalje podržava razgovore lidera dvije zajednice o rješavanju spora s Kiprom, kao i napore Specijalnog savjetnika Generalnog sekretara UN. Konkretno zalaganje i konkretan doprinos Turske rješavanju ovog složenog spora ostaje od ključnog značaja. Međutim, Turska još uvijek nije ispunila svoju obavezu da obezbijedi potpunu i nediskriminatorску primjenu Dodatnog protokola uz Sporazum o pridruživanju i nije uklonila sve prepreke slobodnom kretanju robe, uključujući ograničenja u vezi s direktnim saobraćanim vezama s Kiprom. Nije bilo napretka u normalizaciji bilateralnih odnosa s Republikom Kiprom. Zaključci u vezi s Turskom koje je usvojilo Vijeće za opšte poslove i spoljne odnose 11. decembra 2006. godine, a odobrilo Evropsko Vijeće u decembru 2006. godine ostaju na snazi. U zaključcima se predviđa da se neće otvoriti pregovori o osam poglavlja³ koja se odnose na ograničenja Turske u vezi s Republikom Kipar, kao i da niti jedno poglavlje neće biti privremeno zatvoreno dok Komisija ne potvrdi da je Turska u potpunosti primijenila Dodatni protokol uz Sporazum o pridruživanju.

Turska se mora nedvosmisleno založiti za dobrosusjedske odnose, međunarodne sporazume i mirno rješavanje sporova u skladu s Poveljom Ujedinjenih nacija, obraćajući se, ako je to potrebno, Međunarodnom sudu pravde. U tom smislu, EU je još jednom izrazila ozbiljnu zabrinutost i apelovala na Tursku da izbjegne svaku vrstu zastrašivanja ili djelovanja protiv bilo koje države članice, ili izvor nesuglasica ili aktivnosti koje štete dobrosusjedskim odnosima i mirnom rješavanju sporova.

Kada je riječ o **ekonomskim kriterijima**, turska privreda je vrlo napredna i može se smatrati funkcionalnom tržišnom ekonomijom. Pa ipak, veliki spoljni deficit čini tursku privredu osjetljivom na finansijsku nesigurnost, promjene u globalnom osjećaju investitora i političke rizike. Centralna banka je smanjila kamatne stope premda je inflacija ostala dosta iznad zvaničnog cilja. Poslovno okruženje je nastavilo da se pogoršava uslijed ciljanog djelovanja protiv ključnih medijskih i poslovnih ličnosti i političkih protivnika aktivnim korištenjem poreske vlasti, jedinice za finansijska krivična djela i sudova. Sprovođenje strukturnih reformi radi poboljšanja funkcionisanja tržišta za robu, usluge i rad je stala. Uopšteno posmatrano, došlo je do nazadovanja.

Turska je ostvarila dobar nivo pripremljenosti za dostizanje kapaciteta da se nosi s konkurentnim pritiskom i tržišnim snagama u EU. Ostvaren je određeni napredak u određenom broju oblasti, najviše kroz dodatnu liberalizaciju energetskega sektora. I dalje postoje problemi kada je riječ o kvalitetu obrazovanja. Takođe postoje problemi u vezi s pristupom djevojčica obrazovanju. Stvarna procjena lire smanjila je konkurentnost cijena.

Kada je riječ o **spособnosti preuzimanja obaveza članstva**, Turska je nastavila da se usklađuje s pravnim tekovinama EU. S pozitivnim izuzetkom rada na viznoj liberalizaciji, ostali naponi se i dalje ulažu ograničenim tempom. Turska je vrlo napredna u oblastima zakona o privrednim društvima, transevropskim mrežama, nauci i istraživanju, a ostvarila je dobar nivo pripremljenosti u oblastima slobodnog kretanja robe, zakona o intelektualnoj svojini, finansijskim uslugama, preduzetničkoj i industrijskoj politici, zaštiti potrošača i zaštiti zdravlja, carinskoj uniji, spoljnim odnosima i finansijskoj kontroli. Turska je samo

³ Slobodno kretanje robe, pravo nastanjivanja i sloboda pružanja usluga, finansijske usluge, poljoprivredni i seoski razvoj, ribarstvo, transportna politika, carinska unija i spoljni odnosi

umjereno pripremljena kada je riječ o javnim nabavkama budući da još uvijek veliki nedostaci u usklađivanju u ovoj oblasti. Turska je takođe umjereno pripremljena u oblasti statistike i transportne politike, gdje su potrebni dalji značajni naponi. Turska je ostvarila samo određeni nivo pripremljenosti u oblasti životne sredine i klimatskih promjena, ali je tu i dalje potrebno uspostaviti i primijeniti ambicioznije i bolje koordinisane politike. U svim oblastima je potrebno posvetiti više pažnje sprovođenju zakona, dok je u mnogim oblastima potrebno ostvariti dalji značajan napredak kako bi se postiglo usklađivanje zakonodavstva s pravnim tekovinama EU.

Crna Gora

Kada je riječ o **političkim kriterijima**, politički sporazum o organizovanju slobodnih i fer izbora doveo je do uspostavljanja „vlade izbornog povjerenja” u maju. Uprkos stalnoj polarizaciji političkog okruženja, to je pokazalo sposobnost da se postigne kompromis između vlade i dijelova opozicije. Parlamentarni izbori u oktobru 2016. godine sprovedeni su u bitno revidiranom pravnom okviru. Uprkos tehničkim odlaganjima i teškim odnosima između nadležnih institucija, sveukupne izborne pripreme su sprovedene na mnogo participativniji i transparentniji način. Izbori su održani u konkurentnom okruženju i uz opšte poštovanje osnovnih sloboda. Od relevantnih nacionalnih vlasti očekuje se da brzo i transparentno istraže prijavljene nepravilnosti u procedurama, hapšenja i privremena zatvaranja dvije platforme za mobilnu komunikaciju. Nije bilo političkog odgovora na prijavljenu zloupotrebu javnih fondova u stranačke svrhe („afera prislušivanje”).

Crna Gora je umjereno pripremljena u pogledu reforme javne uprave. Ostvaren je određeni napredak, naročito prihvatanjem strategije o reformi javne uprave 2016–2020, programa reforme upravljanja javnim finansijama, stupanjem na snagu novog zakona o platama i pojednostavljivanjem upravnih postupaka. Ipak, potrebna je jaka politička volja da se efikasno pristupi depolitizaciji javnih usluga i reorganizaciji državne uprave.

Pravosudni sistem je umjereno pripremljen. Tokom izvještajnog perioda Crna Gora je ostvarila određeni napredak u ovoj oblasti. Kapacitet sudskog i tužilačkog vijeća se povećao. I pored toga, novi zakonski okvir za povećanje nezavisnosti, odgovornosti i profesionalnosti sudstva, kao i etički kodeks, još uvijek nije u potpunosti primjenjen. Potrebno je nastaviti s mjerama za smanjenje broja slučajeva koji su u toku pred sudom, kao i ukupnog trajanja parnica.

Crna Gora je ostvarila određeni nivo pripremljenosti u borbi protiv korupcije. Korupcija i dalje preovladava u mnogim oblastima i ostaje ozbiljan problem. Agencija za sprječavanje korupcije počela je s radom 2016. godine. Izgradnja institucija u velikoj mjeri je dovršena. Sve institucije treba da djeluju proaktivnije kako bi ostvarile svoje mandate. Uprkos daljim koracima koji su preduzeti, i dalje je malo uspješnih istraga i presuda, naročito kada je riječ o slučajevima korupcije na visokom nivou, kao i o sprječavanju korupcije. Crna Gora mora povećati kapacitet za sprovođenje finansijskih istraga i ostvariti rezultate u pogledu zapljene i konfiskacije imovine stečene kriminalom.

Crna Gora je ostvarila određeni nivo pripremljenosti u borbi protiv organizovanog kriminala. Ostvaren je određeni napredak, naročito u ojačavanju pravnog, regulatornog i institucionalnog okvira. Treba da se nastave naponi da se postignu rezultati u slučajevima organizovanog kriminala, naročito kada je riječ o trgovini ljudima i pranju novca, gdje su rezultati ograničeni. Broj otkrivenih sumnjivih bankarskih transakcija i dalje je mali.

Crna Gora je sprovela nekoliko reformi u oblasti zakonodavstva u svom nastojanju da se dodatno usaglasa sa međunarodnim i EU standardima o ljudskim pravima, i da obezbijedi odgovarajuće mehanizme kojima se ranjive grupe štite od diskriminacije. Sprovođenje zakona je još uvijek slabo. Izmjene ukupnog zakonodavnog okvira kojim se obezbjeđuje koherentna politika sankcionisanja za kršenje ljudskih prava još nisu usvojene. Potrebno je

dodatno uvećati institucionalni kapacitet. Romska zajednica ostaje najranjivija i najviše diskriminirana u različitim oblastima života.

Crna Gora je ostvarila određeni nivo pripremljenosti u oblasti slobode govora, ali tokom prošle godine nije ostvaren dalji napredak. Broj slučajeva klevete ostaje visok, što ukazuje na slabe mehanizme samoregulacije, kao i probleme u razumijevanju uloge medija. Crna Gora još uvijek treba da dostigne sveukupnu usklađenost sa sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava. Prostorije jedne komercijalne medijske kuće su oštećene, a nekoliko novinara je fizički i verbalno napadnuto i zastrašivano za vreme anti-vladinih protesta u oktobru mjesecu 2015. godine. Ne postoji napredak u rješavanju predmeta koji se odnose na napade na novinare. Potrebno je da se obezbijedi transparentnost i zabrana diskriminacije u oblasti državnog oglašavanja u medijima. Revidirani Etički kodeks za novinare mora se primjenjivati širom medijske zajednice, na djelotvoran i jednak način.

Crna Gora nastavlja da igra konstruktivnu ulogu u oblasti regionalne saradnje. Ona je ratifikovala ugovore o granicama sa Bosnom i Hercegovinom i sa Kosovom⁴.

Kada su u pitanju **ekonomski kriteriji**, Crna Gora je umjereno pripremljena u pogledu razvoja funkcionalne tržišne ekonomije. Ostvaren je određeni napredak u jačanju uloge finansijskog tržišta kao i tržišta rada, ali i u poboljšanju poslovnog okruženja. Investiranje u infrastrukturu i turizam podržava privrednu aktivnost. Međutim, razlog za zabrinutost predstavljaju ubrzan rast javnog duga i visok fiskalni deficit, zajedno sa visokim spoljnotrgovinskim disbalansom i visokom stopom nezaposlenosti. Kombinovani efekti visokog nivoa javnih infrastrukturnih investicija i nekoliko skupih novih socijalnih programa remete fiskalnu održivost. Potrebno je sprovesti hitne korektivne mjere, kao što se traži u Smjernicama za politiku PER-a. Drugi problemi koje treba riješiti uključuju visok spoljnotrgovinski disbalans, nisko učešće na tržištu rada i još uvijek nizak kreditni rast paralelno sa visokim obezvrijeđenim kreditima od banaka.

Crna Gora je umjereno pripremljena kada je riječ o kapacitetu da se nosi sa pritiskom konkurencije i tržišnim silama u EU. Ostvaren je određeni napredak u unaprjeđenju kvaliteta infrastrukture, tržišta energetike, i digitalizacije privrede. Podrška malim i srednjim preduzećima (MSP) je skromna ali se postepeno razvija. Međutim, još uvijek su potrebni kontinuirani napor da bi se razvio ljudski kapital i konkurentna, izvozno orijentisana industrija.

Kada je riječ o **sposobnosti Crne Gore da preuzme obaveze članstva**, značajan posao je obavljen u pogledu usklađivanja sa pravnim tekovinama EU i u pogledu priprema za njihovo sprovođenje, a Crna Gora je umjereno pripremljena u mnogim poglavljima, kao što su slobodno kretanje robe, javne nabavke, statistika, pravda, sloboda i bezbjednost. Crna Gora je nastavila usklađivanje sa svim stavovima i deklaracijama EU u pogledu zajedničke spoljne i bezbjednosne politike. Crna Gora je u ranoj fazi pripremljenosti kada je riječ o ribarstvu i budžetskim i finansijskim odredbama, a ostvarila je određeni nivo pripremljenosti u oblasti životne sredine i klimatskih promjena. Dobar napredak je ostvaren u oblasti slobodnog kretanja robe, poljoprivrede i ruralnog razvoja, bezbjednosti hrane, veterine i fitosanitarne politike, energije, životne sredine i klimatskih promjena, carinske unije, spoljnih odnosa i finansijske kontrole. U budućnosti Crna Gora treba naročito da se usredsredi na politiku konkurencije, ekonomsku i monetarnu politiku. Osnaživanje administrativnih kapaciteta kako bi se obezbijedila primjena pravnih tekovina EU ostaje suštinski izazov za Crnu Goru.

⁴ Ova oznaka ne dovodi u pitanje stavove o statusu i u skladu je sa rezolucijom SBUN 1244/99 I Mišljenjem MSP o proglašenju nezavisnosti Kosova.

Srbija

U pogledu **političkih kriterija**, vanredni parlamentarni izbori, održani u aprilu, zajedno sa pokrajinskim i lokalnim izborima, održani su u mirnoj atmosferi. Treba slijediti preporuke međunarodnih posmatrača, uključujući i one koje se odnose na obezbjeđivanje toga da finansiranje kampanja i proces registracije budu transparentni. Novi program Vlade uključuje pristupanje Srbije EU kao prioritetni cilj. Uključivanje parlamenta i zainteresovanih strana, uključujući i civilno društvo, u proces pridruživanja dodatno je poboljšano. Međutim, uključenost, transparentnost i kvalitet izrade propisa kao i djelotvorni nadzor nad izvršnom vlašću treba dodatno unaprijediti, a upotrebu procedure donošenja zakona po hitnom postupku ograničiti. Ustavne reforme su neophodne za usklađivanje sa standardima EU u nekim oblastima. Ima prostora za poboljšanje saradnje između izvršne vlasti i nezavisnih regulatornih tijela.

Srbija je umjereno pripremljena u oblasti reforme javne uprave. Dobar napredak je ostvaren usvajanjem programa reforme upravljanja javnim finansijama, strategija o e-upravi i o regulatornoj reformi i kreiranju politike, kao i novih zakona o upravnim postupcima, platama u javnom sektoru i državnim službenicima u pokrajini i na lokalnom nivou. Srbija treba da sprovede ciljeve svojih reformi, da profesionalizuje i depolitizuje upravu i da postupke zapošljavanja i otpuštanja učini transparentnijim, naročito za radna mjesta višeg rukovodstva.

Pravosudni sistem je ostvario određeni nivo pripremljenosti. Određeni koraci su preduzeti da bi se promovisao sistem zapošljavanja zasnovan na zaslugama i da bi se harmonizovala sudska praksa. Potrebni su dodatni koraci kako bi se rješavalo pitanje političkog uticaja. Kvalitet i efikasnost pravosuđa i pristup pravdi ostaju narušeni zbog nejednake raspodjele obima posla, velikog zaostatka u rješavanju predmeta i nedostatka sistema besplatne pravne pomoći.

Srbija je ostvarila određeni nivo pripremljenosti u oblasti sprječavanja i borbe protiv korupcije. Korupcija ostaje rasprostranjena u mnogim oblastima i još uvijek je ozbiljan problem. Naponi protiv korupcije tek treba da daju značajne rezultate. Organizacija institucija još uvijek ne funkcionise kao pouzdan faktor za odvracanje od koruptivnih praksi. Potrebna je evidencija o djelotvornim istragama, gonjenju i presudama u slučajevima korupcije, uključujući i one na visokom nivou.

Srbija je ostvarila određeni nivo pripremljenosti u pogledu borbe protiv organizovanog kriminala. Određeni napredak je ostvaren u donošenju novog zakona o policiji, reorganizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova i u usvajanju prve Procjene prijetnje od teškog i organizovanog kriminala (*SOCTA*) korištenjem metodologije Evropola. Još uvijek je potrebno da se ostvare pouzdani rezultati u borbi protiv organizovanog kriminala.

Pravni i institucionalni okvir za poštovanje osnovnih ljudskih prava postoji. Potrebno je da se obezbijedi dosljedno sprovođenje širom zemlje uključujući i zaštitu manjina. Nije postignut nikakav napredak u poboljšanju uslova za puno ostvarivanje slobode izražavanja u čemu je Srbija postigla određeni nivo pripremljenosti. Srbija je bila prva zemlja u procesu proširenja koja je uvela Indeks rodne ravnopravnosti EU. Potrebni su dalji održivi naponi kako bi se unaprijedila situacija u kojoj se nalaze lica koja pripadaju najviše diskriminisanim grupama (Romi, pripadnici lezbijske, gej, biseksualne, transrodne i interseksualne populacije, osobe sa invaliditetom, osobe oboljele od HIV/AIDS i druge socijalno ranjive grupe).

Srbija je na konstruktivan način učestvovala u regionalnim inicijativama i radila na unaprjeđenju svojih bilateralnih odnosa u duhu pomirenja, dobrosusjedskih odnosa i uspostavljanju klime koja doprinosi rješavanju otvorenih bilateralnih pitanja i naslijeđa prošlosti. Potpisivanje zajedničke deklaracije sa Hrvatskom o rješavanju određenih

bilateralnih pitanja predstavlja pozitivan događaj. Ovakav pristup je ključan za pomirenje, mir i saradnju u regionu i treba ga dosljedno primjenjivati.

U pogledu **normalizacije odnosa sa Kosovom**, Srbija je ostala posvećena sprovođenju sporazuma koji su postignuti u dijalogu uz posredstvo EU. Napredak je ograničen, takođe i zbog izbornog procesa u Srbiji, kao i domaće situacije na Kosovu. Međutim, nastavak je uslijedio u avgustu 2016. godine sa početkom rada na mostu u Mitrovici i na pitanjima slobode kretanja. Potrebni su kontinuirani naponi kako bi se sproveli sporazumi koji su već sklopljeni sa Kosovom. Koraci koji su preduzeti treba da imaju pozitivan i konkretan uticaj na svakodnevni život građana, kako u Srbiji tako i na Kosovu.

Što se tiče **ekonomskih kriterija**, Srbija je umjereno pripremljena u razvoju funkcionalne tržišne ekonomije. Dobar napredak je ostvaren u rješavanju nekih slabosti politike, naročito u pogledu budžetskog deficita i restrukturiranja preduzeća u javnoj svojini. Ekonomske reforme su dale jasne rezultate u pogledu izgleda za rast i smanjenja domaćih i spoljnih debalansa. Imajući u vidu još uvijek visok nivo javnog duga, fiskalna konsolidacija mora da bude održiva. Restrukturiranje velikih preduzeća za komunalne usluge u državnoj svojini još treba da se završi. Kreditna aktivnost se oporavlja, ali visok nivo nekvalitetnih kredita još uvijek predstavlja problem. Nezaposlenost je i dalje visoka, naročito među mladima. Dalje širenje privatnog sektora je otežano slabostima u oblasti vladavine prava.

Srbija je umjereno pripremljena da se suoči sa pritiscima konkurencije i tržišnim snagama u okviru Unije. Stopa javnih i privatnih investicija je povećana, iako je nivo investicione aktivnosti i dalje ispod potreba privrede. Kvalitet, jednakost, i važnost obrazovanja i obučavanja ne odgovaraju potrebama društva. **Određeni napredak** je ostvaren u vezi sa podrškom MSP i preduzetništvu, ali MSP se suočavaju sa nizom izazova, uključujući nepredvidivo poslovno okruženje, visok nivo parafiskalnih nameta i težak i skup pristup finansijskim sredstvima.

Što se tiče **sposobnosti preuzimanja obaveza koje proističu iz članstva**, Srbija je nastavila da usklađuje svoje zakonodavstvo sa pravnim tekovinama EU u svim oblastima. Odgovarajući finansijski i ljudski resursi kao i dobri strateški okviri će biti ključni za održavanje dinamike reformi. Srbija ima dobar nivo pripremljenosti u oblastima kao što je pravo privrednih društava, pravo intelektualne svojine, nauka i istraživanje, obrazovanje i kultura i carine. Potrebno je da Srbija dalje unaprijedi investiciono planiranje i određivanje prioriteta strateški važnih i dospjelih infrastrukturnih projekata kroz svoj jedinstveni pregled prioriteta infrastrukturnih projekata i Nacionalni odbor za investicije, prije svega kad je riječ o energetici i transportu. Srbija je umjereno pripremljena u oblastima javnih nabavki, statističkih podataka, monetarne politike i finansijske kontrole. Srbija će u periodu prije pristupanja morati postepeno da uskladi svoju spoljnu i bezbjednosnu politiku sa zajedničkom spoljnom i bezbjednosnom politikom Evropske Unije. Srbija treba da rješava, kao prioritet, pitanja neusaglašenosti sa SSP, naročito o zaštitnim mjerama za neke poljoprivredne proizvode, kontroli državne pomoći i fiskalnoj diskriminaciji.

Srbija je i dalje pogođena migracionom krizom. Ovo je umnogome opteretilo sistem za azil i migracije u zemlji. Srbija je nastavila da saraduje sa susjednim zemljama i državama članicama, obezbijedila je djelotvoran skrining za izbjeglice i migrante i uložila veliki trud da obezbijedi sklonište i humanitarnu pomoć uz podršku EU, kao i podršku drugih. Važno je da Srbija ostaje angažovana. Takođe je potrebno da Srbija istraje u naporima da se smanji broj neosnovanih zahtjeva za azil koje podnose državljani Srbije u državama članicama EU.

Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija

Kada je riječ o **političkim kriterijima**, zemlja je bila suočena sa nastavkom najoštrije

političke krize od 2001. godine. Demokratija i vladavina prava su stalno trpjeli izazove naročito zbog zarobljavanja države koje utiče na funkcionisanje demokratskih institucija i ključnih oblasti društva. Zemlja trpi zbog podijeljenosti političke kulture i nedostatka kapaciteta za kompromis. Lideri četiri glavne političke partije su 20. jula i 31. avgusta 2016. godine postigli dogovor o sprovođenju Pržinskog sporazuma, između ostalog i utvrđivanjem 11. decembra 2016. godine kao datuma za prijevremene parlamentarne izbore i objavljivanjem svoje podrške radu Specijalnog tužioca. Oni takođe neprestano ponavljaju svoju posvećenost sprovođenju „hitnih reformskih prioriteta”.

Međuetnička situacija je i dalje delikatna. Pregled Okvirnog sporazuma iz Ohrida kojim je okončan konflikt iz 2001. godine i koji daje okvir za međuetničke odnose, tek mora da bude sproveden na transparentan i inkluzivan način.

Civilno društvo je igralo konstruktivnu ulogu u podržavanju demokratskih procesa i obezbjeđivanju većeg stepena provjere i uravnoteženosti. Istovremeno, organizacije civilnog društva nastavljaju da izražavaju svoju zabrinutost zbog pogoršavanja klime u kojoj funkcionišu i zbog vladine ograničene posvećenosti dijalogu, kao i zbog javnih napada političara i pro-vladinih medija.

Zemlja je umjereno pripremljena u pogledu reforme javne uprave. Tokom prošle godine je ostvaren određeni napredak, iako ograničen. Počelo je sprovođenje novog pravnog okvira u vezi sa upravljanjem ljudskim resursima. Međutim, napredak u sprovođenju prethodnih preporuka Komisije je nedovoljan. Umjesto da budu obustavljeni, nastavljeno je pretvaranje privremenih ugovora u stalne bez otvorene konkurencije. Nedjelotvorne linije odgovornosti, upotreba javnog sektora kao političkog instrumenta, navodi pritiska koji se vrši nad zaposlenima u javnom sektoru i navodna politizacija uprave u izbornoj godini i dalje izazivaju zabrinutost. Kasni se sa pripremom sveobuhvatne strategije za reformu javne uprave predviđene za period 2017-2022. godine. Štaviše, nedostatak političke opredijeljenosti da se sprovedu neophodne reforme upravljanja javnim finansijama je doveo do značajnog smanjenja finansijske pomoći EU u 2016. godini.

Pravosudni sistem u zemlji je ostvario određeni nivo pripremljenosti. Međutim, situacija je nazadovala od 2014. godine i dostignuća procesa reformi iz prethodne decenije su narušena političkim uticajem na rad pravosuđa, koji se stalno ponavlja. Vlasti nisu pokazale neophodnu političku volju za djelotvorno rješavanje osnovnih pitanja utvrđenih u „hitnim reformskim prioritetima”. Opstrukcije sa kojima se suočio novopostavljeni Specijalni tužilac pokazale su potrebu da se na djelotvoran način riješi nedostatak nezavisnosti pravosuđa i da se spriječi selektivna pravda.

Što se tiče borbe protiv korupcije, zemlja je ostvarila određeni nivo pripremljenosti. Korupcija je i dalje rasprostranjena u mnogim oblastima i nastavlja da bude ozbiljan problem. Zakonodavni i institucionalni okvir se razvija. Međutim, strukturni nedostaci Državne komisije za sprječavanje korupcije i politički uticaj na njen rad su minimizirali uticaj prethodnih napora. Još uvijek postoji potreba da se ostvare ubjedljivi rezultati, naročito u slučajevima korupcije na visokom nivou. Zakonodavni okvir je uopšteno u skladu sa evropskim standardima i razrađene su strategije. Međutim, potrebno je da se dalje razvije kapacitet sprovođenja zakona za istraživanje finansijskog kriminala i konfiskovanje imovine.

Kada je riječ o zaštiti ljudskih prava, zakonodavni i institucionalni okvir je u velikoj mjeri u skladu sa evropskim standardima. Potrebno je više napora u praksi da bi se obezbijedilo poštovanje ljudskih prava ranjivih grupa, uključujući izbjeglice i migrante. Postoji takođe kontinuirani nedostatak političke volje i odgovarajućih sredstava kako bi se omogućilo da odgovarajuća nadzorna i regulatorna tijela ispune svoja zaduženja nezavisno i djelotvorno. Kategorijama stanovništva koje su najviše marginalizovane još uvijek nije

pružena puna zaštita. U oblasti slobode izražavanja zemlja je postigla određeni nivo pripremljenosti. Međutim, sloboda izražavanja i situacija u kojoj se nalaze mediji ostaje ozbiljan izazov u trenutnoj političkoj klimi.

U pogledu pitanja regionalne saradnje, zemlja uopšteno nastavlja da održava dobre odnose sa ostalim zemljama u procesu proširenja i aktivno je učestvovala u regionalnim inicijativama. Preduzeti su koraci da se poboljšaju dobrosusjedski odnosi, između ostalog i kroz skorašnji napredak u sprovođenju mjera za izgradnju povjerenja sa Grčkom. „Pitanje imena” je potrebno hitno rješavati.

Što se tiče **ekonomskih kriterija**, bivša Jugoslovenska Republika Makedonija ima dobar nivo pripremljenosti u pogledu razvoja funkcionalne tržišne ekonomije. Sve u svemu, nije postignut napredak u pravcu funkcionalne tržišne privrede tokom izvještajnog perioda. Makroekonomska stabilnost je očuvana i makroekonomsko okruženje je još više osnaženo u 2015. godini. Ovo je podržano velikom potrošnjom na javnu infrastrukturu i direktnim stranim investicijama, iako su u prvom kvartalu 2016. godine zapaženi znaci slabosti. Uprkos tome što je nezaposlenost i dalje visoka, naročito kod mladih, ona se smanjila tokom izvještajnog perioda. Međutim, ostaje određena ranjivost, kao što je niska konkurentnost domaćeg privatnog sektora koji je otežan slabim izvršenjem ugovora, velikim obimom neformalne ekonomije i teškim pristupom finansijama. Upravljanje javnim finansijama se nije popravilo, a javni dug se dodatno povećao.

Privreda ima umjeren nivo pripremljenosti za suočavanje sa pritiscima konkurencije i tržišnim snagama u okviru Unije. Određeni napredak je ostvaren u podsticanju inovacija i stranih investicija, a digitalizacija brzo napreduje. Međutim, privreda je nedovoljno raznovrsna, a proizvodna industrija uglavnom daje proizvode niske dodate vrednosti. Privreda je nastavila da trpi od slabosti u pogledu nastavnog plana i programa, niskih stopa inovacija i značajnih potreba za investicijama, uključujući javnu infrastrukturu, što je čini manje konkurentnom.

Što se tiče **sposobnosti preuzimanja obaveza koje proističu iz članstva**, zemlja je umjereno pripremljena u većini oblasti, uključujući oblasti konkurencije, transporta i energetike. Potrebni su dodatni napor u svim oblastima, naročito u ovih nekoliko u kojima je zemlja u ranoj fazi priprema, kao što je sloboda kretanja radnika. Takođe je potrebno obratiti više pažnje na administrativne kapacitete i djelotvornu provedbu.

Zemlja je i dalje pogođena migracionom krizom. Ovo je umnogome opteretilo sistem za azil i migracije. Zemlja je nastavila da saraduje sa susjednim zemljama i državama članicama i uložila trud da obezbijedi sklonište i humanitarnu pomoć uz podršku EU, kao i podršku drugih. Potrebno je da zemlja istraje u naporima kako bi obezbijedila djelotvoran skrining za izbjeglice i migrante i kako bi uputila na potrebu za odgovarajućom zaštitom. Takođe je potrebno da zemlja istraje u svojim naporima da se smanji broj neosnovanih zahtjeva za azil koje podnose njeni državljani u državama članicama EU.

Albanija

U pogledu **političkih kriterija**, prevazilazeći prethodnu polarizaciju, Skupština Albanije je jednoglasno usvojila ustavne izmjene za sprovođenje detaljne i sveobuhvatne reforme pravosudnog sistema i isključivanje počinitelja krivičnih djela iz javnih službi. Imajući u vidu naredne opšte izbore koji će se održati 2017. godine, očekuje se da će Albanija blagovremeno usvojiti izmjene i dopune zakona o izborima i povezane reforme. Ovim izmjenama i dopunama bi se naročito trebala riješiti pitanja vezana za odsustvo nepristrasnosti i stručnosti izborne uprave. Donošenje zakona o uspostavljanju nacionalnog savjeta za civilno društvo obezbijedilo je okvir za strukturisanje konsultacije sa organizacijama civilnog društva.

Albanija je umjereno pripremljena u oblasti koja se tiče reforme njene državne uprave.

Nastavljeno je sprovođenje transparentnijih postupaka zapošljavanja državnih službenika, kao i sprovođenje reforme državne uprave i strategija za reformu upravljanja državnim budžetom. Dalji napredak je od ključne važnosti za konsolidovanje postignuća u cilju efikasnije, depolitizovane i stručne državne službe.

Pravosudni sistem u Albaniji pokazuje određen nivo pripremljenosti. Usvojene su izmjene i dopune ustava u vezi sa organizacijom i funkcionisanjem pravosudnog sistema. Time je otvoren put za sveobuhvatnu i temeljnu reformu pravosuđa. Napredovao je i rad na sprovedbenom zakonodavstvu: usvojen je zakon o ponovnoj procjeni (evaluaciji) sudija, tužilaca i pravnih savjetnika, kao i niz ključnih zakona kojima se predviđa institucionalna reorganizacija pravosudnih struktura. Pored toga, oko 40 drugih zakonodavnih tekstova u različitoj je fazi pripreme. Potreban je dalji napredak kako bi ti zakoni bili usvojeni i sprovedeni. Sprovođenje pravde je i dalje sporo i neefikasno; korupcija je i dalje široko prisutna u čitavom sektoru.

Albanija pokazuje određeni nivo pripremljenosti u oblasti borbe protiv korupcije. Usvojen je zakon o zaštiti uzbunjivača. Tužiocima i policiji odobren je bolji pristup matičnim elektronskim javnim registrima u cilju razmjene osjetljivih informacija i povećanja efikasnosti istraga. Neophodan je dalji napredak da se postigli dobri rezultati u istragama, sudskim postupcima i konačnim presudama. Potrebni su dodatni napor da se riješi problem korupcije na visokom nivou. Potrebno je unaprijediti proaktivne istrage, sistematske procjene rizika i međuinstitucionalnu saradnju. Korupcija i dalje preovladava u mnogim oblastima i dalje predstavlja ozbiljan problem.

Albanija je dostigla određeni nivo pripremljenosti u oblasti borbe protiv organizovanog kriminala. Ostvaren je određeni napredak, posebno kada je riječ o identifikaciji i uništavanju zasada kanabisa. Policija je modernizovana a međunarodna policijska saradnja je intenzivirana, pogotovo sa Evropolom. Međutim, saradnja između policije i tužilaštva mora se i dalje jačati kako bi se efikasnije rasturale mreže organizovanog kriminala. Broj konačnih presuda u predmetima koji se tiču organizovanog kriminala i dalje je mali, tek blago povećan proteklih godina. Finansijske istrage u vezi sa organizovanim kriminalnim grupama ne koriste se sistematski i efektivno. Rezultati su i dalje je vrlo slabi kada je riječ o zamrzavanju i konfiskovanju nelegalno stečene imovine.

Pravni okvir za zaštitu ljudskih prava najvećim je dijelom u skladu sa evropskim standardima. Albanija je ratifikovala većinu međunarodnih konvencija o ljudskim pravima. Međutim, potrebno je dodatno ojačati sprovođenje mehanizama za zaštitu ljudskih prava. Kad je riječ o slobodi izražavanja, Albanija pokazuje određen nivo pripremljenosti/umjereno je pripremljena. Opšte okruženje je pogodno za slobodu izražavanja ali je potrebno bolje sprovođenje zakona. Potrebno je dodatno ojačati nezavisnost regulatornog organa i javnog emitera, dok je i dalje neophodno pojačati transparentnost državnog oglašavanja u medijima. Albanija je preduzela mjere da riješi pitanje restitucije imovine ili da isplati obeštećenje za imovinu konfiskovanu tokom komunističkog perioda. Na snazi je novi zakon kojim se predviđa uspostavljanje nacionalnog mehanizma za obeštećivanje. Potrebno je unaprijediti i postupak registracije imovine. Potrebno je poboljšati uslove života Roma i Egipćana⁵. Neophodni su dodatni napor da se razvije evidencija slučajeva u oblasti borbe protiv diskriminacije. Institucionalni mehanizmi za zaštitu prava djeteta i rješavanje nasilja zasnovanog na polu i dalje su loši. Zakonodavstvo o maloljetničkom pravosuđu treba da se uskladi s međunarodnim standardima.

Albanija je nastavila da igra konstruktivnu i proaktivnu ulogu u regionalnoj saradnji i

⁵ Sve ove grupe se posmatraju u okviru šireg sveobuhvatnog izraza „Romi” u okviru Ovíra EU za nacionalne strategije za integraciju Roma.

održava dobrosusjedske odnose u skladu s njenim obavezama prema Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju.

U pogledu **ekonomskih kriterija**, Albanija je umjereno pripremljena za razvoj funkcionalne tržišne privrede. Ostvaren je određen napredak na poboljšanju budžetskog bilansa, borbi protiv neformalnosti i u pogledu reforme sektora električne energije. Privredni rast je ubrzan, stanje na tržištu rada je poboljšano, ali je nezaposlenost i dalje visoka. Javni dug je visok i još uvijek nije počeo da opada, vlada i dalje premalo troši na investicije. Finansijski sektor je stabilan. Međutim, bankarski sektor je i dalje opterećen problematičnim kreditima a kreditna zaduženost polako raste. Propisi u oblasti poslovanja su komplikovani a nedostaci u vladavini prava i dalje ometaju investicije. Očekuje se da će tekuća reforma pravosuđa značajnije uticati na poslovno okruženje.

Albanija pokazuje određeni nivo pripremljenosti u pogledu kapaciteta za suočavanje s pritiscima konkurencije i tržišnim snagama u okviru Unije. Određeni napredak je ostvaren naročito u pogledu poboljšanja visokog i stručnog obrazovanja. Međutim, potrebno je povećati kvalitet obrazovanja na svim nivoima kako bi ljudi bili bolje pripremljeni u pogledu vještina i znanja u skladu s potrebama tržišta rada. Počeli su da se ulažu naponi za prioritarna infrastrukturna ulaganja, ali nedostaci u transportu, energetske i digitalnoj infrastrukturi i dalje sprječavaju konkurentnost i ograničavaju trgovinu. Međunarodna trgovina ne koristi potencijale i sektorski je koncentrisana što privredu čini osjetljivijom. Kapacitet za istraživanje, razvoj i inovacije i je dalje mali.

Albanija je nastavila da usklađuje svoje zakonodavstvo sa zahtjevima EU u većem broju oblasti, **unapređujući tako svoju sposobnost za preuzimanje obaveza iz članstva**. U mnogim oblastima, država je umjereno pripremljena, kao na primjer u oblasti finansijske kontrole, ili pokazuje određeni nivo pripremljenosti, uključujući oblasti javnih nabavki i statističkih podataka. Albanija će morati da nastavi da ulaže napore u pogledu ukupne pripremljenosti za usvajanje i sprovođenje *acquis*-a EU. Treba da nastavi da radi na razvoju transportnih i energetske mreža, takođe s ciljem poboljšavanja povezanosti u čitavom regionu. Potrebno je ojačati administrativni kapacitet i standarde struke organa zaduženih za sprovođenje *acquis*-a EU i zaštititi nezavisnost regulatornih tijela. Povećanje transparentnosti i odgovornosti, a naročito obezbjeđivanje efektivnog, efikasnog i transparentnog funkcionisanja sistema javnih nabavki i upravljanja javnim finansijama i dalje su od ključne važnosti. Albanija je ostala u potpunosti usaglašena sa svim stavovima i izjavama EU u pogledu zajedničke spoljne i bezbjednosne politike.

I dalje je veliki broj neosnovanih zahtjeva za azil koje su državama članicama EU i zemljama u šengenskom sporazumu podnijeli albanski državljani. Albanija treba da preduzme hitne i odlučujuće mjere, takođe i u okviru mehanizma za monitoring post-vizne liberalizacije, kako bi se efektivno suočila s ovom pojavom.

Bosna i Hercegovina

Kad je riječ o **političkim kriterijima**, izborna zakonodavstvo je poboljšano, pri čemu je ispraćen veliki broj preporuka OEBS-ODIHR, a lokalni izbori su organizovani uglavnom na ispravan način, uprkos incidentima u nekim opštinama koji moraju da se ispituju. Uprkos naporima da se riješi pitanje grada Mostara, ove godine se izbori u Mostaru nisu mogli održati. Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine i skupštine delegata iz entiteta ostvarili su napredak ka usvajanju neusvojenih reformskih prioriteta, posebno onih koji proizlaze iz Reformske agende. Unaprijeđena je saradnja između skupština na državnom nivou, na nivou entiteta i Brčko distrikta. Međutim, potrebno je dodatno unaprijediti njihovu ulogu u procesu evropskih integracija. Saradnja između Savjeta ministara BiH i vladâ entitetâ bila je efektivna u pogledu Reformske agende, čije sprovođenje treba da se nastavi. Savjet ministara je u avgustu usvojio mehanizam koordinacije za pitanja EU. Potrebno je da

se usvoji i strateški program za usklađivanje zakonodavstva države sa *acquis*-em EU.

Ustav Bosne i Hercegovine i dalje krši odredbe Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, prema presudi u predmetu *Sejdić-Finci*. Odluke Ustavnog suda i dalje treba u potpunosti sprovesti u cijeloj zemlji.

Iako je ostvaren određeni napredak na uspostavljanju institucionalnih mehanizama za saradnju između vlada i organizacija civilnog društva (OCD), potrebno je razviti strateški okvir za saradnju s civilnim društvom.

Bosna i Hercegovina je u početnoj fazi reforme državne uprave. Zabilježeno je nazadovanje u ovoj oblasti jer su u FBiH usvojene izmjene zakonodavnog okvira koje povećavaju rizik od politizacije. I dalje u velikoj mjeri nedostaje usaglašeni pristup razvoju politike i saradnji između različitih dijelova uprave. Neophodno je donošenje novog strateškog okvira za državnu upravu, kao i strategije za upravljanje budžetom.

Pravosudni sistem u Bosni i Hercegovini pokazuje određen nivo pripremljenosti. Određeni napredak je ostvaren u pogledu odgovornosti i integriteta. Tek treba da se usvoji akcioni plan koji je potreban za sprovođenje strategije reforme pravosuđa za period 2014-2018. Nastavljene su politički motivisane prijetnje pravosuđu od strane nekih političara. I dalje treba ojačati nezavisnost pravosuđa.

Bosna i Hercegovina pokazuje određeni nivo pripremljenosti u oblasti borbe protiv korupcije. Određeni napredak je ostvaren nakon usvajanja akcionih planova na različitim nivoima vlasti ali njihova rascjepkanost umanjuje efektivnost sprovođenja. Korupcija i dalje preovladava u mnogim oblastima i nastavlja da bude ozbiljan problem. Deklarativna politička posvećenost ovom pitanju nije pretočena u konkretne rezultate.

Kada je riječ o borbi protiv organizovanog kriminala, Bosna i Hercegovina pokazuje određeni nivo pripremljenosti. Određeni napredak je ostvaren prvenstveno na poboljšanju među-institucionalne saradnje. Međutim, treba pojačati finansijske istrage. Borba protiv organizovanog kriminala i korupcije i dalje je od ključne važnosti za suprotstavljanje prodiranju kriminala u politički, pravni i privredni sistem ove države. Bosna i Hercegovina i dalje treba da se usaglasi s međunarodnim standardima za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma. Pojava stranih terorista i radikalizacija su ozbiljno uticali na Bosnu i Hercegovinu. Bosna i Hercegovina je već preduzela važne mjere za rješavanje ovog problema koje treba dopuniti daljim koracima za identifikovanje, sprječavanje i prekidanje protoka stranih terorista koji putuju ka ratnim područjima, kao što su Irak i Sirija.

Potrebno je dodatno raditi na rješavanju pitanja ljudskih prava i manjina. Određeni napredak je ostvaren naročito nakon usvajanja izmjena Zakona o zabrani diskriminacije. I dalje postoji potreba za značajnim poboljšanjem strateških, pravnih, institucionalnih i političkih okvira za poštovanje ljudskih prava. Kad je riječ o slobodi izražavanja, postoji određeni nivo pripremljenosti. Međutim, u ovoj oblasti nije bilo napretka. Treba pravno ispratiti slučajeve političkog pritiska na novinare i njihovo zastrašivanje. I dalje treba riješiti pitanje finansijske stabilnosti javnog RTV sistema, kao i pitanje nepostojanja transparentnosti kada je riječ o vlasništvu nad medijima.

U pogledu regionalne saradnje zemlja je nastavila aktivno da učestvuje u regionalnim inicijativama. Zemlja je u januaru preuzela predsjedavanje Centralnoevropskom inicijativom.

U pogledu **ekonomskih kriterija**, Bosna i Hercegovina je i dalje u početnoj fazi razvoja funkcionalne tržišne privrede. Određeni napredak je ostvaren u modernizaciji zakonodavstva o radu, poboljšanju poslovnog okruženja i otklanjanju nedostataka u finansijskom sektoru u okviru dogovorene Reformske agende. Međutim, javni sektor je neefikasan a razvoj privatnog sektora spor. Od ključne je važnosti da se dobije jaka i

kontinuirana politička podrška za neometano sprovođenje prijeko potrebnih strukturnih reformi, u skladu s dogovorenom Reformskom agendom.

Bosna i Hercegovina je u početnoj fazi izgradnje kapaciteta za suočavanje s pritiscima konkurencije i tržišnim snagama u okviru Unije. Nije došlo do napretka u poboljšanju konkurentnosti zemlje, ali je u toku sprovođenje mjera u okviru Reformske agende.

Kada je riječ o usklađivanju s **evropskim standardima**, postoji određeni nivo pripremljenosti u oblastima javnih nabavki i unutrašnjeg tržišta. Država je dostigla određeni nivo pripremljenosti u oblasti transporta; julsko usvajanje okvirne strategije za transport na državnom nivou predstavlja korak naprijed ka tome da zemlja iskoristi mogućnosti Agende za povezivanje. Još uvijek nisu usvojene strategije na nivou cijele države u oblastima poljoprivrede, energetike i zaštite životne sredine. Dodatna održiva nastojanja takođe su neophodna u pogledu pravosuđa, pitanja slobode i bezbjednosti, u oblasti konkurencije, industrije i MSP, poljoprivrede, politike zaštite životne sredine i klimatskih promjena, energetike kao i informacionog društva i medija. Rezultati popisa stanovništva, domaćinstava i stanova sprovedenog u oktobru 2013. godine objavljeni su 30. juna 2016. godine, u skladu s međunarodnim standardima i preporukama.

Kosovo

Kada je riječ o **političkim kriterijima**, i dalje postoji polarizacija između vlasti i opozicije. U određenim periodima unutar izvještajnog razdoblja, normalno funkcionisanje parlamentarne skupštine bilo je onemogućeno, između ostalog i zbog toga što su pripadnici opozicije koristili nasilna sredstva. Sve političke stranke treba da ispolje odgovornost i ponovo se uključe u konstruktivni dijalog, sa skupštinom kao ključnim forumom za političku debatu. Pozdravlja se nedavni povratak pripadnika opozicije skupštinskim aktivnostima.

Kosovske institucije ispunile su preostale obaveze u pogledu uspostavljanja specijalizovanih vijeća i tužilaštva za istraživanje navodnih međunarodnih zločina počinjenih tokom i nakon sukoba 1999. godine. Završeni su postupci u okviru bilateralnog sporazuma sa zemljom domaćinom specijalizovanih vijeća (Holandija). Produžen je mandat EULEKS-a do juna 2018. godine.

Skupština je završila većinu preostalih imenovanja u nezavisne institucije i agencije. Međutim, imenovanja su često bila izložena političkom uticaju. Time se narušava nezavisno funkcionisanje tih tijela i njihovo upravljanje. Potrebni su veći naponi kako bi se osiguralo da imenovanja budu zasnovana na zaslugama.

Postoji izvjestan nivo pripremljenosti u oblasti reforme državne uprave. Dobar napredak predstavlja i usvajanje sveobuhvatne strategije budžetskog upravljanja i zakona o opštim upravnim postupcima. Međutim, ozbiljan razlog za zabrinutost predstavlja nastavak politizacije državne uprave. Organizacija državne uprave je podijeljena i ne obezbjeđuje djelotvorne resore odgovornosti, a preklapanje nadležnosti vladinih agencija jeste problem koji će morati da se riješi. Trebalo bi povećati skupštinski nadzor nad aktivnostima vlade. Trebalo bi postupiti po preporukama u pogledu institucija za nadzor kako bi se obezbijedilo bolje upravljanje i veća odgovornost.

Kosovski pravosudni sistem je u početnoj fazi. Tokom perioda izvještavanja preduzeti su važni pozitivni koraci usvajanjem ustavnih izmjena i većine sekundarnog zakonodavstva neophodnog za sprovođenje paketa zakona u oblasti pravosuđa iz 2015. godine. Kosovo je takođe imenovalo većinu članova ključnih institucija i nastavilo da ostvaruje rast stope rješavanja predmeta. Međutim, sprovođenje pravde je sporo i neefikasno a službenici u pravosuđu nisu odgovorni u dovoljnoj mjeri. Pravosuđe je i dalje podložno neprikladnim političkim uticajima a ustanovama vladavine prava nedostaju finansijska sredstva i ljudski

resursi.

Kosovo je u početnoj fazi/pokazuje izvjestan nivo pripremljenosti u oblasti borbe protiv korupcije. Kosovo je ojačalo svoje institucionalne kapacitete za suprotstavljanje korupciji i organizovanom kriminalu kroz uspostavljanje višedisciplinarnih istražnih timova, mehanizama za praćenje korupcije na visokom nivou i slučajeve organizovanog kriminala, te kroz podršku odjeljenjima za teška krivična djela u osnovnim sudovima. To je dovelo do povećanja broja slučajeva na visokom nivou koji su bili predmet istrage ili podizanja optužnice. Međutim, korupcija i dalje preovladava u mnogim oblastima i još uvijek predstavlja ozbiljan problem. Neophodna je jaka politička volja da se taj problem riješi na sveobuhvatan način.

Kosovo je u početnoj fazi borbe protiv organizovanog kriminala. Broj istraga i pravosnažnih presuda i dalje je mali. Propusti u zakonima i dalje postoje a potrebno je poboljšati izvršenje, naročito kada je riječ o pranju novca, konfiskovanju i zaplijeni imovine, kao i poboljšati finansijske istrage. Neosnovani uticaj na istrage i nepostojanje strateške političke obavezanosti usporavaju borbu protiv organizovanog kriminala. Kosovo je nastavilo s naporima na suzbijanju terorizma ali u se u toj oblasti i dalje suočava sa izazovima.

Izvjestan napredak je ostvaren u oblasti ljudskih prava, s koracima preduzetim za sprovođenje paketa zakona u oblasti ljudskih prava iz 2015. godine i izjavama kojima se podržavaju prava osoba iz LGBTI populacije. Međutim, sprovođenje je i dalje sporo zbog nedostatka sredstava i političke posvećenosti, naročito na lokalnom nivou. Potrebno je učiniti više kako bi se efektivno garantovala imovinska prava i riješilo pitanje povratka i reintegracije raseljenih lica, zatim zaštitilo kulturno naslijeđe i spriječilo nasilje zasnovano na polu. Potrebno je u značajnoj mjeri ojačati zaštitu prava pripadnika manjina i osoba sa invaliditetom. Kosovo pokazuje izvjestan nivo pripremljenosti u oblasti slobode izražavanja. Tokom perioda izvještavanja došlo je do zabrinjavajućih događaja, uključujući određen broj prijetnji novinarima. Skupština pokazuje ograničenu posvećenost pronalaženju rješenja za održivo finansiranje javnog medijskog servisa, čime on ostaje podložan političkim pritiscima. Nije došlo do promjene zakonodavstva kada je riječ o vlasništvu nad medijima i transparentnosti.

Kada je riječ o **normalizaciji odnosa sa Srbijom**, Kosovo je ostalo posvećeno sprovođenju sporazuma koji su postignuti u dijalogu pod pokroviteljstvom EU. Napredak je bio ograničen, takođe zbog izbornog procesa u Srbiji i situacije na Kosovu. Međutim, napredak je nastavljen u avgustu 2016. godine sa početkom radova na mostu u Mitrovici i sa mogućnošću slobodnog kretanja. Potrebno je uložiti dodatne napore za sprovođenje sporazuma koji su već postignuti. Preduzeti koraci treba da imaju pozitivan i konkretan uticaj na svakodnevni život građana na Kosovu i u Srbiji.

U pogledu **ekonomskih kriterijima**, Kosovo je u početnoj fazi razvoja funkcionalne tržišne privrede. Izvjestan napredak je ostvaren, naročito u podršci privrednim subjektima orijentisanim na izvoz, čime je poboljšano izvršenje ugovora, pogotovo u okviru finansijskog sektora, kao i pristup finansijama. Međutim, fiskalno neodržive odluke u pogledu davanja za ratne veterane mogu imati negativne posljedice po makroekonomsku stabilnost Kosova i njegove odnose s međunarodnim finansijskim institucijama. Stalni trgovinski deficit ukazuje na slabu proizvodnu osnovu i lošu međunarodnu konkurentnost. Oslanjanje na doznake i rasprostranjenu neformalnu ekonomiju dodatno smanjuju podsticaje za zapošljavanje, što kao posljedicu ima nisku stopu učešća radne snage, posebno među ženama, kao i visoku stopu nezaposlenosti, posebno među mladim i nekvalifikovanim radnicima.

Kosovo je u početnoj fazi izgradnje kapaciteta za suočavanje s pritiscima konkurencije i tržišnim snagama u okviru Unije. Nije ostvaren nikakav pomak u poboljšanju kvaliteta

obrazovanja, koje je ključni pokretač povećanja dugoročnog rasta i konkurentnosti.

Kosovo je u početnoj fazi usaglašavanja sa **evropskim standardima**. Usaglašavanje zakona je nastavljeno u nekim oblastima ali je sprovođenje slabo. U oblasti javnih nabavki i konkurencije ostvaren je izvjestan napredak. Dobar napredak je ostvaren u oblasti carina, pogotovo u borbi protiv korupcije, prikupljanju prihoda od izvoza i smanjenju administrativnih troškova izvoza, ali bi Kosovo trebalo da pojača borbu protiv neformalne ekonomije i izbjegavanja plaćanja poreza. Sektor energetike i dalje se suočava s problemima, pri čemu nije ostvaren nikakav napredak u stavljanju elektrane Kosovo A van pogona ili u obnovi elektrane Kosovo B, dok je neznatan napredak ostvaren u pogledu obnovljive energije.

ANEKS 2 – KLJUČNI STATISTIČKI PODACI

STATISTIČKI PODACI (od 5.10.2016.)

Demografija	NB	Crna Gora		Bivša Jugoslovenska Republika		Albanija		Srbija		Turska		Bosna i Hercegovina		Kosovo *		EU-28	
		2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.
Ukupno stanovništvo (u hiljadama)	1)	621.5	622.1	2 065.8	2 069.2	2 895.0e	2 892.3e	7 149.2e	7 114.4	76 668	77 696	3 827.3e	3 819.5e	1 804.9e	1 772.1p	506 944p	508 293bp
Udio osoba starosti od 15-64 u ukupnom stanovništvu (%)		68.1	67.8	70.8	70.5	68.8e	69.0	67.6	67.1	67.7	67.8	:	:	:	:	65.8p	65.5bp
Sirova stopa prirodne promjene broja stanovnika (na 1.000 stanovnika)		2.4	1.7	1.9	1.3e	5.2e	3.7e	-4.9	-5.4	12.3	11.8	-1.5p	:	13.2e	12.4be	0.4p	-0.3bp
Očekivani životni vijek na rođenju, muškarci (u godinama)		74.1	:	73.5	:	76.4e	:	72.8	:	75.4	:	:	:	:	:	78.1p	:
Očekivani životni vijek na rođenju, žene (u godinama)		78.9	:	77.5	:	80.3e	:	78.0	:	80.9	:	:	:	:	:	83.6p	:
Tržište rada	NB	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.
Stopa ekonomske aktivnosti za osobe starosti 20-64: udio stanovništva starosti 20-64 koje je ekonomski aktivno (%)		67.6	68.5	70.8	70.2	68.6e	71.3e	68.0b	68.1	58.9	59.9	59.2	59.2	47.7	42.8	76.8	77.1
Stopa ekonomske aktivnosti za muškarce starosti 20-64: udio stanovništva muškaraca starosti 20-64 koji su ekonomski aktivni (%)		74.5	74.9	84.5	83.8	80.5e	81.8e	76.6b	76.7	82.2	82.7	72.4	71.9	71.4	65.1	83.2	83.4
Stopa ekonomske aktivnosti za žene starosti 20-64: udio stanovništva žena starosti 20-64 koje su ekonomski aktivne (%)		60.7	62.1	56.8	56.2	57.3e	61.1e	59.5b	59.5	35.8	37.3	46.0	46.3	24.2	20.4	70.5	70.8
Stopa zaposlenosti, lica starosti 20-64 (%stanovništva)																	
Ukupno		55.6	56.7	51.3	51.9	56.6e	59.3e	54.8b	56.0	53.2	53.9	43.2	43.2	31.3	29.1	69.2	70
Muškarci		61.4	61.9	61.6	61.5	65.2e	68.1e	62.5b	63.7	75.0	75.3	54.6	53.9	48.4	44.9	75.0	75.8
Žene		49.4	51.5	40.8	42.1	48.5e	50.7e	47.2b	48.3	31.6	32.6	31.9	32.4	14.5	13.2	63.4	64.2

		Crna Gora	Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija	Albanija	Srbija	Turska	Bosna i Hercegovina	Kosovo *	EU-28								
Lica starosti 15-24 koja nisu zaposlena, na školovanju ili usavršavanju, % stanovništva u starosnoj grupi		17.7	19.1	:	:	30.9e	29.6	20.7	20.1	24.9	24.0	26.1	27.7	:	:	12.5	12.0
Lica starosti 15-29 koja nisu zaposlena, na školovanju ili usavršavanju, % stanovništva u starosnoj grupi		22.6	23.4	:	:	34.5e	32.8	25.6	24.6	28.5	28.0	31.8	32.8	:	:	15.4	14.8
Zaposlenost po glavnim sektorima																	
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (%)	2)	5.7	7.7	18.5	17.9	42.7e	41.3e	19.9b	19.4	21.1	20.6	17.1	17.9	2.6	2.3	4.7	4.5
Industrija (%)	2)	11.1	10.8	23.4	23.4	11.0e	11.6e	20.2b	19.9	20.5	20.0	22.1	22.0	17.7	18.7	17.4	17.3
Gradjevinarstvo (%)	2)	6.5	6.6	7.0	7.1	6.4e	6.9e	4.5b	4.5	7.4	7.2	7.9	7.5	10.9	9.5	6.8	6.8
Usluge (%)	2)	76.7	74.8	51.1	51.6	39.4e	40.2	55.4b	56.1	51.0	52.2	52.7	52.4	67.2	68.3	71.0	71.3
Lica zaposlena u javnom sektoru kao udio ukupne zaposlenosti, lica starosti 20-64 (%)	3)	32.8	32.4	:	:	17.5e	16.7e	31.4b	29.7	13.1b	13.5	31.9	31.2	31.4s	32.6	:	:
Lica zaposlena u privatnom sektoru kao udio ukupne zaposlenosti, lica starosti 20-64 (%)	3)	48.2	46.8	:	:	82.5e	83.3e	68.6b	70.3	86.9b	86.5	63.1	63.2	68.6s	67.4	:	:
Stope nezaposlenosti (% radne snage)																	
Ukupno	4)	18.0	17.5	28.0	26.1	17.5e	17.1e	19.2b	17.6	9.9	10.3	27.6	27.9	35.3	32.9	10.2	9.4
Muškarci	4)	17.8	17.7	27.7	26.7	19.2e	17.1e	18.3b	16.8	9.1	9.3	25.3	25.9	33.1	31.8	10.1	9.3
Žene	4)	18.2	17.3	28.6	25.1	15.2e	17.1e	20.3b	18.7	11.9	12.6	31.2	30.9	41.6	36.6	10.3	9.5
Mladi starosti od 15-24	4)	35.8	37.6	53.1	47.3	39.0e	39.8e	47.4b	43.2	17.8	18.4	62.7	62.3	61.0	57.7	22.2	20.4
Dugoročno (> 12 mjeseci)	4)	14.0	13.6	23.4	21.3	11.2e	11.3e	12.8b	11.3	2.0	2.2	23.4	22.8	26.1	23.8	5.0	4.5
Prosječne nominalne mjesečne zarade i plate (EUR)	5)	479.0	:	:	:	378.8	386.4	523.6	506.4	:	:	424.4	424.4	:	:	:	:

Obrazovanje

	NB	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.
Osobe koje rano napuštaju školovanje i usavršavanje: udio stanovništva starosti od 18 do 24 godine s najviše nižim srednjoškolskim obrazovanjem, bez daljeg obrazovanja ili usavršavanja (%)		5.1	5.7	12.5	11.3p	26.0e	21.3e	8.5	7.5	38.3	36.7	25.2	26.3	:	:	11.2	11.0
Ravni troškovi u obrazovanju u odnosu na BDP (%)		:	:	:	:	3.3	:	4.2	:	5.1	:	:	:	4.4	:	:	:

	Crna Gora	Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija	Albanija	Srbija	Turska	Bosna i Hercegovina	Kosovo *	EU-28
--	-----------	---	----------	--------	--------	------------------------	----------	-------

Procenat stanovništva starosti 20-24 bez ikakvog obrazovanja ili sa završenom osnovnom školom, ukupno	1.1	6.6	:	13.7	30.9e	24.9e	10.1b	8.6	12.6	11.5	6.5	6.2	20.7	17.9	:	:
Procenat stanovništva starosti 20-24 bez ikakvog obrazovanja ili sa završenom osnovnom školom, muškarci	1.2	6.9	:	:	31.0e	27.1e	10.2b	9.3	6.9	7.1	5.8	5.6	18.8	14.9	:	:
Procenat stanovništva starosti 20-24 bez ikakvog obrazovanja ili sa završenom osnovnom školom, žene	1.0	6.3	:	:	30.7e	22.6e	10.0b	7.9	17.9	15.7	7.2	6.9	22.9	21.3	:	:
Procenat stanovništva starosti 20-24 sa završenom srednjom školom, ukupno	86.3	80.6	:	76.1	49.7e	52.4e	82.3b	83.2	70.0	69.9	85.6	86.3	68.2	67.3	:	:
Procenat stanovništva starosti 20-24 sa završenom srednjom školom, muškarci	87.8	85.3	:	:	55.9e	57.9e	84.8b	84.5	76.7	76.9	89.6	88.6	71.8	72.4	:	:
Procenat stanovništva starosti 20-24 sa završenom srednjom školom, žene	84.7	75.7	:	:	43.5e	46.8e	79.7b	81.7	63.8	63.3	81.2	83.5	64.0	61.5	:	:
Procenat stanovništva starosti 30-34 sa završenim tercijarnim obrazovanjem, ukupno	28.3	31.0	24.9	28.6	16.7e	22.1e	27.0b	28.9	21.5	23.5	18.9	17.2	14.8	17.2	37.8	38.6
Procenat stanovništva starosti 30-34 sa završenim tercijarnim obrazovanjem, muškarci	25.3	32.9	21.4	23.1	14.0e	19.6e	21.5b	24.2	23.4	25.0	15.2	13.4	16.6	19.5	33.4	33.9
Procenat stanovništva starosti 30-34 sa završenim tercijarnim obrazovanjem, žene	31.3	32.2	28.7	34.5	19.2e	24.7e	32.8b	33.7	19.6	22.1	23.2	21.3	13.0	14.7	42.2	43.3

Nacionalni računi

	NB	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.
Bruto domaći proizvod																	
U tekućim cijenama (u milijardama EUR)	6)	3.5	3.6	8.6	9.1p	10.0p	10.3p	33.3	33.5	601.5	645.4	14.0	14.6	5.6	:	13 987.3	14 693.0
Po glavi stanovnika (EUR)	6)	5 600	5 800	4 100	4 400p	3 400	3 600	4 700	4 700	7 800	8 300	3 600	3 800	3 100	:	27 500	28 800
Prema standardima kupovne moći po glavi stanovnika	6)	11 200	11 800	10 100	10 600	8 300	8 600	10 200	10 300	14 600	15 100	8 000	8 300	:	:	27 500	28 700
Prema standardima kupovne moći po glavi stanovnika, u odnosu na EU prosjek (EU-28 = 100)	6)	41	41	37	37	30	30	37	36	53	53	29	29	:	:	-	-
Stvarna (obim) godišnja stopa promjene u odnosu na prethodnu godinu (%)	6)	1.8	3.4	3.5p	3.7e	1.8p	2.8p	-1.8	0.8	3.0	4.0	1.1	:	1.2	:	1.5	2.2

	Crna Gora	Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija	Albanija	Srbija	Turska	Bosna i Hercegovina	Kosovo *	EU-28
--	-----------	---	----------	--------	--------	------------------------	----------	-------

Bruto dodata vrijednost prema glavnim sektorima																	
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (%)	6)	10.0	9.8	11.7	11.4p	22.9p	22.1p	9.3	8.2	8.0	8.5	7.1	:	14.3	:	1.6	1.5
Industrija (%)	6)	13.5	12.9	18.3	18.7p	14.7p	14.6p	25.1	25.9	22.0	21.5	21.3	:	19.4	:	19.1	19.2
Gradevinarstvo (%)	6)	4.2	4.6	8.0	7.9p	10.0p	10.8p	5.1	5.5	5.1	5.0	4.7	:	7.3	:	5.4	5.4
Usluge (%)	6)	72.3	72.7	62.0	62.0p	52.4p	52.5p	60.5	60.4	64.9	65.0	66.9	:	59.0	:	73.9	73.9

Platni bilans	NB	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	
Neto (priliv - odliv) direktnih stranih investicija (DSI) (u milionima evra)	13)	353.9	619.3	197.4	170.7	811.5	818.4	1 236.3	1 803.8	4 121.9	10 641.7	386.1	221.2	123.8	287.3	-	22 872.0	:
Neto (priliv - odliv) direktnih stranih investicija (DSI) (% BDP-a)	13)	10.2	17.1	2.3	1.9p	8.1p	8.0p	3.7	5.4	0.7	1.6	2.8	1.5	2.2	:	-0.2	:	
Neto (priliv - odliv) direktnih stranih investicija (DSI) u odnosu na EU-28 (u milionima evra)	14)	102.5	403.0	10.8	-169.2	:	:	1 073.9	1 480.4	1 509.5	4 809.2	:	:	82.4	101.3	-	-	
Neto (priliv - odliv) direktnih stranih investicija (DSI) u odnosu na EU-28 (% BDP-a)	14)	3.0	11.1	0.1	-1.9	:	:	3.2	4.4	0.3	0.7	:	:	1.5	:	-	-	
Doznake kao % BDP-a	15)	1.3	:	2.2p	2.1e	:	:	7.8	8.7	0.1	0.1	8.5	8.3	:	:	0.1	:	

Spoljna trgovina robom	NB	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.
Međunarodna trgovina robom																	
Udio izvoza u zemlje EU-28 u vrijednosti ukupnog izvoza (%)		35.8	35.7	76.5	77.2	77.4	75.5	65.7	67.0	43.5	44.5	72.1	71.6	30.2	32.6	-	-
Udio uvoza u zemlje EU-28 u vrijednosti ukupnog uvoza (%)		45.8	41.3	63.4	62.1	61.1	61.8	57.1	57.3	36.7	38.0	58.9	60.8	42.6	42.2	-	-
Trgovinski balans (u milionima eura)		-1 451	-1 524	-1 758	-1 726	-2 114	-2 154	-2 950	-2 985	-63 685	-56 977	-3 844	-3 510	-2 214	-2 309	11 139	64 169
Međunarodna trgovina robom i usluge vezane za BDP																	
Uvoz (% od BDP-a)	6)	60.0	61.1	64.9	65.0p	47.2p	:	54.2	56.4	32.1	30.8	:	:	50.6	:	40.4	40.5
Izvoz (% od BDP-a)	6)	40.1	42.5	47.7	48.8p	28.2p	:	43.4	46.7	27.9	28.0	:	:	19.6	:	43.1	43.8

	Crna Gora	Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija	Albanija	Srbija	Turska	Bosna I Hercegovina	Kosovo *	EU-28
--	-----------	---	----------	--------	--------	------------------------	----------	-------

Javne finansije	NB	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.
Statistički podaci o javnim finansijama, u odnosu na BDP																	
** Javni suficit (+) / deficit (-) (%)	7)	-3.1	7.7	-4.2	-3.5	-5.2	-4.0	-6.7	-3.8	0.4	1.7	-2.0	0.7	:	:	-3.0	-2.4
** Javni dug (%)	7) 8)	56.7	63.3	38.2	38.0	71.8	72.5	72.4	76.4	34.5	31.3	41.6	41.9	10.5	12.8	86.8	85.2

Finansijski pokazatelji	NB	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.
Godišnja promjena potrošačkih cijena (%)		-0.7	1.5	-0.3	-0.3	0.7	2.0	2.9	1.9	8.9	7.7	-0.9	-1.0	0.4	-0.5	0.5	0.0
Ukupan spoljni dug, u odnosu na BDP (%)	9)	:	:	70.3p	69.9p	69.6	73.9	77.1	80.1	55.0	56.4	:	:	32.3	:	:	:
Aktivna kamatna stopa (jednogodišnja) (%)	10)	9.22	8.53	3.75	3.75	7.66	7.77	10.50	6.50	11.68	10.79	6.32	5.74	10.70	:	:	:
Pasivna kamatna stopa (jednogodišnja) (%)	11)	1.86	1.23	0.50	0.25	1.92	1.35	5.50	2.50	7.75	7.27	0.09	0.09	1.07	:	:	:
Vrijednost rezervi (uključujući zlato) (u milionima evra)	12)	545	674	2 436	2 262	2 192	2 880	9 907	10 378	95 824	99 620	4 001	4 400	746	861	:	:
Međunarodne rezerve - ekvivalentnost u mjesecima uvoza	12)	3.2	3.7	5.3	4.6	5.6	7.6	6.6	6.6	5.9	6.0	6.1	6.8	3.2		:	:

Poslovanje	NB	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.
Indeks industrijske proizvodnje (2010= 100)		81.8	88.3	112.5	118.0	139.2	142.4	98.8	107.1	120.5	124.3	103.9	107.1	:	:	101.7	103.9

Infrastruktura	NB	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.
Gustina željezničke mreže (operativne linije u hiljadama km ²)		18.1	18.1	27.2	27.2	12.0	13.2s	49.3	48.6s	12.9	12.9	20.1	20.1	30.6	30.6	:	:
Dužina autoputeva (u kilometrima)		0	0	259	259	:	:	607	693	2 155	2 159	128	128	80	80	:	:

Energija	NB	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.
Neto uvoz energije u odnosu na BDP	16)	5.4	4.2	8.5	6.4	1.3	0.7	5.3	4.7	1.8	1.4	6.8	5.3	6.9	:	2.4	1.7

: = nije dostupno

e = procijenjena vrijednost

b = po serijama

p = okvirno

s = procjena Eurostata

- = nije primjenljivo

* = Ova oznaka ne dovodi u pitanje stavove o statusu i u skladu je sa rezolucijom SBUN 1244 i Mišljenjem MSP o proglašenju nezavisnosti Kosova.

** = Podaci o javnom deficitu i dugu zemalja u procesu proširenja objavljeni po viđenju i bez bilo kakve garancije po pitanju kvaliteta i primjene pravila Evropskog sistema računa

Fusnote:

- 1) Bosna i Hercegovina: prosječno stanovništvo.
 - 2) Albanija: zbir udjela ne iznosi 100 % zbog slučajeva kada lica nisu klasifikovana ili ne mogu biti klasifikovana prema određenoj aktivnosti.
 - 3) Bosna i Hercegovina: zbir udjela ne iznosi 100 % jer su izuzeti drugi tipovi vlasništva. Crna Gora: izuzete su nevladine organizacije (NVO).
 - 4) Turska: nezaposlenost na osnovu kriterija od 4 nedjelje + korištenje samo metoda aktivnog traženja posla.
 - 5) Srbija, 2014: zarade i plate isplaćene zaposlenima kod pravnih subjekata i neinkorporiranih preduzeća. Bosna i Hercegovina: neto plata.
 - 6) Turska i Bosna i Hercegovina: na osnovu ESA 1995.
 - 7) Turska i Bosna i Hercegovina: na osnovu ESA 2010.
 - 8) Vrijednost BDP dobijena je na osnovu srednjoročnog okvira rashoda 2016–2018. (april 2015).
 - 9) Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija: na osnovu uputstva za platni bilans, 6. izdanje.
 - 10) Albanija: prosječna ponderisana stopa primenjena na nove 12-mjesečne kredite u toku odgovarajućeg mjeseca, po osnovu 12-mjesečnog dospijea. Bosna i Hercegovina: kratkoročne kreditne stope u nacionalnoj valuti nefinansijskim korporacijama (ponderisani prosjek). Crna Gora: ponderisana prosječna efektivna kamatna stopa, nenaplaćeni iznosi, na godišnjem nivou. Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija: kraj godine (31. decembar). Kosovo: uključuje troškove kreditiranja koje naplaćuju banke.
 - 11) Albanija: kamatna stopa na depozit predstavlja prosječnu ponderisanu stopu za novoprihvaćene depozite u toku odgovarajućeg mjeseca, po osnovu 12-mjesečnog dospijea. Bosna i Hercegovina: zahtjeva kamatne stope na depozit u nacionalnoj valuti od domaćinstava (ponderisani prosjek). Crna Gora: ponderisana prosječna efektivna kamatna stopa, nenaplaćeni iznosi, na godišnjem nivou. Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija: kraj godine (31. decembar). Turska: prekoćne depozitne olakšice. Kosovo: uključuje troškove kreditiranja koje naplaćuju banke.
 - 12) Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija: kraj godine (31. decembar).
 - 13) Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Albanija, Srbija, Bosna i Hercegovina Kosovo i EU-28: na osnovu uputstva za platni bilans, 6. izdanje.
 - 14) Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Srbija i Kosovo: na osnovu uputstva za platni bilans, 6. izdanje.
 - 15) Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Srbija, Bosna i Hercegovina i EU-28: na osnovu uputstva za platni bilans, 6. izdanje.
- Crna Gora, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Albanija, Turska i Kosovo: proračuni Eurostat